

Первомайська філія
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

Кафедра обліку і економічного аналізу

«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри

«___» _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Бухгалтерський облік і економічний аналіз зобов'язань
підприємства (на матеріалах ТДВ «Первомайськдизельмаш»)

Виконав:

здобувач вищої освіти 56-ОО-18з групи

_____ Чусак Ярослава Василівна

Керівник роботи:

_____ Грищенко Олена Валентинівна

Первомайськ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВ	
1.1 Еволюція поглядів на сутність зобов'язання як економічної категорії	7
1.2 Зобов'язання як об'єкт бухгалтерського обліку та економічного аналізу	16
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»	31
РОЗДІЛ 3	
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»	
3.1. Організація бухгалтерського обліку зобов'язань	41
3.2 Організація економічного аналізу розрахункових операцій	52
РОЗДІЛ 4	
ОХОРОНА ПРАЦІ У ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»	
4.1 Аналіз небезпечних та шкідливих факторів	57
4.2 Розрахунок системи штучного освітлення в приміщенні бухгалтерії	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Господарська діяльність підприємств пов'язана з розрахунковими операціями, які можуть зумовити утворення зобов'язань. Зобов'язання за своєю суттю є залученими із зовнішніх джерел коштами, які дають можливість розширювати господарську діяльність підприємства, забезпечуючи при цьому зростання його прибутковості, а отже, й збільшення власного капіталу. Водночас на сучасному етапі розвитку економічних відносин безконтрольний ріст зобов'язань, особливо поточних, може загрожувати втратою підприємством його фінансової стійкості та платоспроможності. Тому перед суб'єктами господарювання гостро постають питання щодо обґрунтованості виникнення заборгованості, недопущення прострочення термінів її погашення або доведення заборгованості до стану безнадійної, правильного та достовірного її відображення в бухгалтерському обліку і звітності.

Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку, мають юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання – це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду - сплату грошей, зустрічні послуги тощо. Підходи до визначення зобов'язань різні, їх розглядають як борг, як суму витрат, як залучений капітал, як розрахункові відносини та як частину вартості майна.

Недостатня теоретична розробка питань визнання зобов'язань, розбіжності щодо їхнього визначення у правовому та обліковому полі, недосконалість методики відображення заборгованостей у реєстрах

бухгалтерського обліку і фінансовій звітності характеризують цей вид пасивів як одну з найбільш складних ділянок облікового процесу. Дослідження ускладнюється через різноманітність видів зобов'язань, методів їхнього погашення, велику кількість суб'єктів та об'єктів. Водночас чіткі організація і методика обліку дають змогу забезпечити отримання об'єктивної інформації для аналізу зобов'язань, проведення якого сприяє ефективному управлінню діяльністю підприємств, підтриманню їхньої фінансової стійкості та платоспроможності на високому рівні. Це зумовило вибір теми роботи, постановку завдань і вказує на її актуальність.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних, методичних і організаційних положень щодо бухгалтерського обліку та економічного аналізу зобов'язань підприємств відповідно до сучасних вимог управління.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені такі завдання:

- дослідити еволюцію поглядів на сутність зобов'язань як економічної категорії;
- визначити економічну суть зобов'язань та окреслити їх місце і роль у структурі джерел утворення активів підприємства;
- сформулювати виробничо-економічну характеристику та оцінити фінансовий стан ТДВ «Первомайськдизельмаш»;
- оцінити діючий порядок відображення зобов'язань у регістрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності щодо стану зобов'язань на підприємстві загалом і за їхніми видами зокрема;
- дослідити методику аналізу зобов'язань підприємства ТДВ «Первомайськдизельмаш» з урахуванням змін в його інформаційній базі;
- ознайомитися з процесом організації охорони праці на підприємстві, враховуючи організаційно-технологічні особливості галузі.

Теоретичною та методичною основою дослідження в кваліфікаційній роботі стали законодавчі і нормативно-правові акти з обліку й аналізу

зобов'язань, наукові праці та методичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, а також дані поточного обліку та звітності.

Практичною базою кваліфікаційної роботи стали процеси розрахунків Товариства з додатковою відповідальністю «Первомайськдизельмаш» з іншими суб'єктами ринку, що характеризують стан та рух зобов'язань і відображаються в системі бухгалтерського обліку.

Структура кваліфікаційної роботи визначена метою і завданнями і включає в себе вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

В першому розділі досліджено еволюцію поглядів на сутність зобов'язань та теоретичні аспекти бухгалтерського обліку і економічного аналізу зобов'язань.

Другий розділ містить організаційно-економічну характеристику підприємства ТДВ «Первомайськдизельмаш» та розрахунки основних показників, що характеризують фінансовий стан Товариства.

В третьому розділі досліджено організацію первинного та зведеного обліку, а також методику економічного аналізу зобов'язань у ТДВ «Первомайськдизельмаш».

В четвертому розділі проаналізовані заходи щодо охорони праці на підприємстві ТДВ «Первомайськдизельмаш».

Кваліфікаційна робота виконана на 74 сторінках, містить 1 рисунок, 4 таблиці, 2 додатки. Список використаних літературних джерел налічує 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Еволюція поглядів на сутність зобов'язань як економічної категорії

Становлення зобов'язання як правової категорії датується добою античності. Римляни розглядали зобов'язання як загальну категорію, що охоплює всі випадки, коли одна особа несе юридичний обов'язок перед іншою і відповідає за невиконання зобов'язання. В Інституціях Юстиніана міститься загальне визначення зобов'язання – як правові пута, які змушують виконувати все те, що відповідає «праву нашої держави». Визначення зобов'язання як певних правових пут зв'язаності не було випадковим. У стародавній період ця обмеженість – пута – не була тільки фігуральним виразом. У Законах XII таблиць містилася норма, яка свідчить, що неспроможного боржника зв'язували шкурами або ланцюгами, вага яких прирівнювалась до ваги речей (срібла, золота та ін.), які він заборгував. Згодом пута, зв'язування, з фізичних перетворились в юридичні. «Зв'язаність» починає виявлятися у майновій відповідальності боржника згідно із зобов'язаннями.

Таким чином в античності зобов'язання виникає як юридична категорія, яка покликана регулювати відносини між учасниками господарських відносин. Формування поглядів на категорію зобов'язання пройшло довгий і складний шлях. В різні епохи дана категорія змінювалось та вдосконалювалась.

Формування поглядів на категорію зобов'язання пройшло довгий і складний шлях. В різні епохи дана категорія змінювалось та вдосконалювалась.

Орлов В.І. згрупував історичні періоди розвитку категорії зобов'язання на рис 1.1.

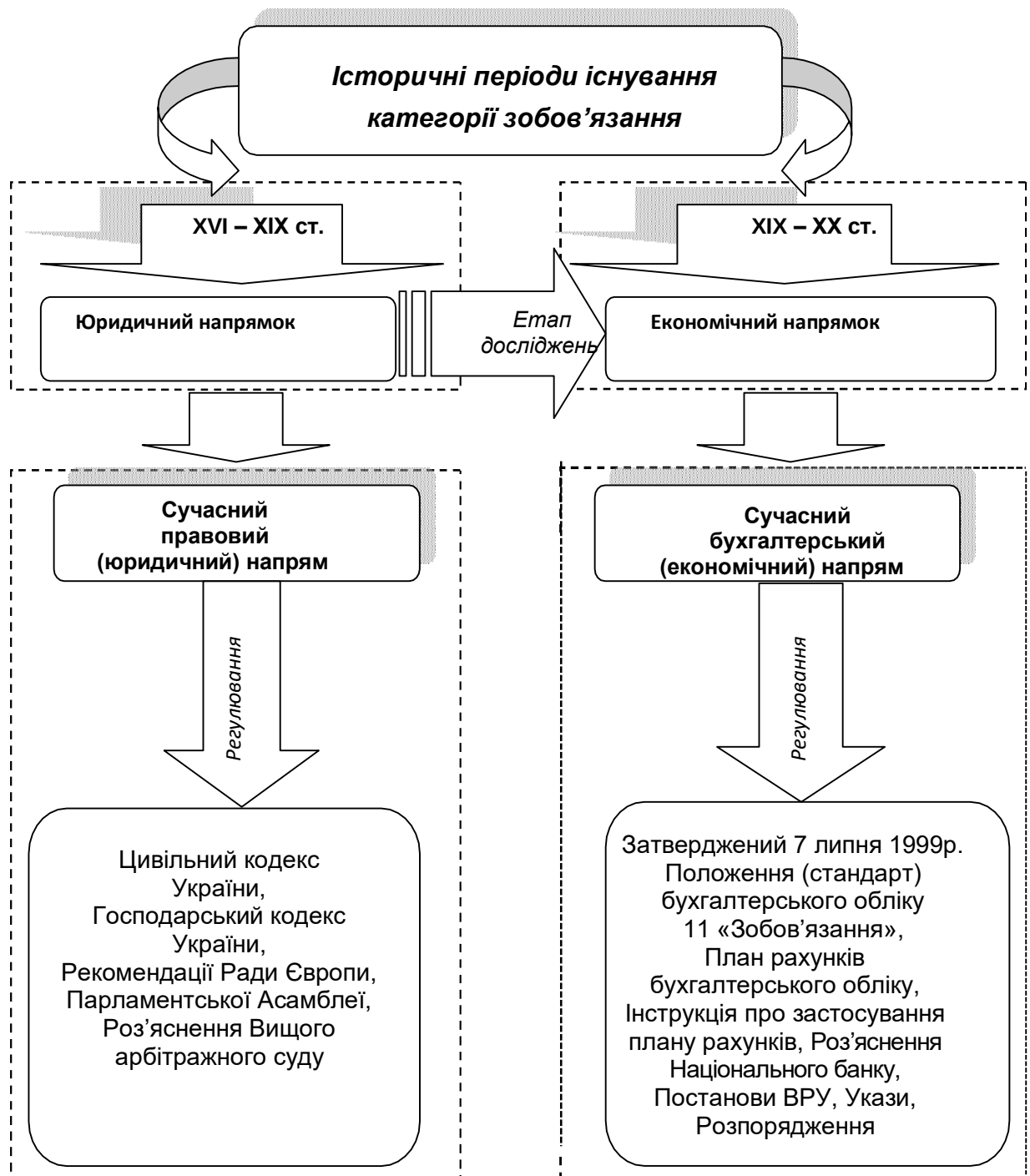

Рис. 1. Історичний розвиток категорії зобов'язання [30]

Протягом XV–XXст. сформувались два окремі наукові напрями в бухгалтерському обліку: економічний та юридичний. Якщо юридичне трактування зобов'язань зародилось ще в XVIIIст., то економічне їх розуміння відноситься до початку XIXст[38].

Юридичний, або правовий обліковий напрям виник ще задовго до економічного. Так, Лука Пачолі у своєму “Трактаті про розрахунки та записи” писав про те, що господарська діяльність складається з окремих актів отримання та видачі, і за своєю суттю кожна господарська операція містить в собі зобов'язання отримувача і право того, хто видає. На даному етапі встановлено особливу закономірність, що при здійсненні будь-якої операції виникають нові права і зобов'язання або змінюються попередні. Дані закономірності вплинули на систему бухгалтерського обліку. Пачолі намагався вирішити три дуже важливі проблеми: оцінку майна, виявлення курсових різниць і облік зобов'язань. Саме тому в практику ввійшли сутність і завдання обліку, при відображенні господарських операцій і вважалось, що ними виступають реєстрація змін прав і зобов'язань, що впливають з них.

Кожна країна мала своїх представників, які розглядали і трактували зобов'язання по-різному, що зображено в Додатку А.

Італійські автори визначили зміст бухгалтерської науки у зміні прав і зобов'язань осіб, що приймали участь в господарському процесі. Італійська юридична школа могла добре пояснити усі факти господарського життя, що стосувались обліку виконання договорів. Яскравими представниками були: Н.д'Анастасіо, Ф.Вілла, Д.Кастіло, Ф.Ескобар, Т.д'Іпполіто, Л.Кріппа, Л.Пачолі, Дж. Россі, Дж.Чербоні.

Зазначимо, що прихильників положень економічної категорії більше ніж юридичної. Не зважаючи на те, що юридична категорія має античне датування, вона у подальшому розвитку не обґрунтувалась настільки, щоб витіснити облік із своєї сутності, як очікувалось її представниками. Саме тому, представники таких країн як Італія, Франція, Німеччина, Росія,

Нідерланди зробили значний внесок у становлення сучасного бухгалтерського обліку у сфері категорії зобов'язань.

Юридичний напрям розвивався в Італії, Франції, Швейцарії, де існує і використовується сьогодні [3].

Положення обліку у Франції домінували в Європі. Там виник афоризм, який досить часто цитується і сьогодні: «Облік - це функція управління». В ХХст. обидва напрямки теорії бухгалтерського обліку – юридичний і економічний знайшли своїх послідовників. Проте на погляди бухгалтерів найбільше вплинув юридичний напрямок. До найвідоміших представників Франції належать: В.Бланшар, А.Бомон, А.Гільбо і Е. Леоте, Е. Дегранж, Р.Делапорт, Ш.Пангло, Ж.Саварі, Р.Саватьє, Л.Флорі, Г.Фор.

З кінця XVI і всеXVIIст. в багатьох німецьких країнах існувало правило: об'єм боргових зобов'язань, відображений в бухгалтерських книгах, визнається судом до присяги на Біблії в півсуми після - в повній. Наведемо представників Німеччини в області бухгалтерського обліку зобов'язань: Ф.Гюглі, С.Герман, П.Герстнер Е.Шмаленбах.

В ході проведених досліджень також було розглянуто основні положення бухгалтерського обліку в Росії. Розглядаючи цю багатовікову історію, можна виділити цілий ряд важливих принципів, що визначають глибинні змістовні основи російської облікової думки[40]. Відомими представниками Росії у сфері бухгалтерського обліку були: А.М.Вольф, Л.І. Гомберг, М.Галаган, І.П. Руссіян, Є.Є.Сіверс, Сандерс, Хатфілд і Мор.

Ми розглянули теорії вчених, щодо сутності зобов'язання і провели аналіз в області того напрямку, до якого вони схилялись. Усі вони підтримували думку, щодо існування і теоретичного наповнення економічної теорії поняття зобов'язання.

Іспанія, була першою країною, що стала на шлях державної регламентації обліку. Відомими представником Іспанії, який розглядав зобов'язання є Берналь Діас дель Кастильо. Він визнавав предметом бухгалтерського обліку договори і не звичайно розширяв сферу об'єктів

бухгалтерського обліку. З точки зору техніки обліку Кастилло виділяв три техніки ведення обліку:

- касовий (облік доходів і витрат грошей міг вестися або в одній або в двох книгах —одна для доходів інша для видатків грошей;
- ресконтро (крім обліку каси вівся облік виникаючих зобов'язань та їх погашення);
- повний (бухгалтерія, що складалась з журналу і Головної) [42].

У Нідерландських бухгалтерів характерною рисою була цікавість до бухгалтерського обліку як до процедури, так і до теоретичного осмислення системи рахунків і подвійного запису. Представником цієї країни є Пітер де ла Кур. В частині відображення товарів, необхідно відмітити, що він відстоював позицію відображення зобов'язань, що витікали з договорів поставки. В цих цілях він запропонував спеціальний рахунок “Товари до отримання”. Рахунок дебетувався по укладанню договору з постачальником і кредитувався рахунком “Магазину” на суму отриманих від постачальника товарів. Дебетове сальдо рахунку відображало суми очікуваних відпостачання товарів [43].

Позиції бухгалтерів Німеччини, Австро-Угорщини і німецькомовної Швейцарії складали єдину цілісність. Стан теорії в цих країнах був на досить низькому рівні. Самим відомим бухгалтером Швейцарії вважається І.Ф.Шер, а також Ф.Гюглі. За вклад в історію бухгалтерського обліку І.Ф.Шера ми називаємо представником юридичного напрямку, а Ф.Гюглі економічного. До кінця ХІХ ст. в більшості країн Європи бухгалтери прийшли висновку, що здобули, саму завершену і вдосконалену науку. Більшість з них вірили, що Шер, сказав у ній останнє слово [3]. У 1870 р. Фрідріх Гюглі викладає у праці основи свого вчення, під назвою – Константна бухгалтерія. На відміну від своїх сучасників, які визнавали тільки одну, подвійну систему обліку, Ф.Гюглі виділяв їх чотири: проста; камеральна; подвійна; константна.

Окрім поділу всіх рахунків на активні і пасивні в константній бухгалтерії вводиться ще одна класифікація рахунків. За функціональною

ознакою в ній виділяють три групи рахунків: каси, адміністрації, розрахунків. Рахунок “Каси” протиставляється рахункам адміністрації, а для їх інформаційного поєднання вводяться розрахункові або ліквідаційні рахунки активних і пасивних зобов’язань, на яких відбувається порівняння призначених та виконаних доходів і витрат. Сальдо по рахунку активних зобов’язань відображає недержані доходи, а сальдо по пасивних зобов’язаннях – позавиробничі витрати.

Внутрішні витрати підприємства підприємства, що не пов’язані з загальною зміною грошових коштів, відображаються по рахунку взаємних розрахунків, який може вестися як касовий або розрахунковий [1].

Майже все, що хвилювало бухгалтерів європейських країн, залишало байдужим їх англійських колег. Теорія обліку не відрізнялась глибиною і не йшла ні в яке порівняння з європейськими дослідженнями. Яскравим представником Англії, який підійшов до змістовного наповнення зобов’язань є Лоуренс Діксі. Він доводить, що в основі закону подвійності лежить поняття трансфета, тобто передача чогось від однієї особи чи місця до іншої особи або місця. Крім того, потрібно відрізнати господарство від його власника. Господарство включає в себе, з однієї сторони, цінності і права вимоги до третіх осіб. Тобто, те що відомо під загальною назвою активу, а з іншого боку, зобов’язання по відношенню до третіх осіб, чи пасив. Різницю між активом, пасивом і капіталом також можна віднести до пасиву, оскільки сума зобов’язань характеризує величину зобов’язань господарства перед його власником [40].

Відмітимо погляди тих, хто на нашу думку, найбільше наблизився до глибокої сутності та теоретичної обґрунтованості зобов’язань, з точки економічної так і правової теорії обліку. Видатний представник юридичного напрямку італійської бухгалтерської школи першої половини XIX ст. У своїй праці Н.д’Анастасіо вказує на те, що кожна торгова операція обов’язково має відношення до власника господарства, а тому вона завжди повинна бути проведена до рахунку капіталу. Одним з тверджень Ніколо д’Анастасіо було

“Облік –це реєстрація прав і зобов’язань власника”. З вченням науковця, кожна господарська операція викликає не подвійний запис, а четвертний, тому система має бути названа не подвійною, а четвертною. Четвертна бухгалтерія д’Анастасіо передбачала облік руху цінностей між учасниками господарського процесу і зміну їх прав і зобов’язань. При цьому будь-який рух, стверджував де Анастасіо, просувається з одного місця в інше і має подвійний ефект. Ефективність четвертного запису нажаль не виправдалась, тому, що подвійний запис більш доцільніше виклав сутність операцій, що відбуваються в господарському житті. Проте д’Анастасіо зробив великий крок на зустріч до сутності зобов’язань.

Глава тосканської школи, творець логісмографії. Дж.Чербоні вважав, що бухгалтерський облік – наука адміністративних функцій і адміністративних дій. Його вчення передбачало ієрархічну послідовну диференціацію рахунків і структури бухгалтерського апарату, причому і диференціація і структура повинні бути адекватні організаційній побудові підприємства. Він вважав, що не може бути “мертвих” рахунків, а всі рахунки лише живі –особисті і не повинно бути штучних рахунків, наприклад рахунків екранів (порядку і методу), які так полюбили французькі автори (Леоте і Гільбо). Дж.Чербоні вважав, що зміст логісмографії полягає в послідовній персоналізації рахунків, мета – в контролі діяльності агентів і кореспондентів господарства, предметом виступають права і зобов’язання фізичних і юридичних осіб, методом – їх реєстрація. Оскільки власник, з одного боку, і агенти та кореспонденти з другого, є обов’язковими сторонами будь-якої операції, то звідси випливає, що праву власника відповідають зобов’язання агентів і кореспондентів і, навпаки, праву агентів і кореспондентів відповідають зобов’язання власника. Права осіб записуються в кредит їх рахунків, зобов’язання – в дебет.

Засновник економічного напрямку бухгалтерського обліку, який в 1838р. визначив предмет бухгалтерського обліку як процес вивчення результатів господарської діяльності, пов’язаних зі зміною обсягу та складу

майна – Людовік Кріппа. Він заперечував погляди прихильників юридичного напрямку в обліку. Він вважав, що такий облік не відображає прав і зобов'язань осіб, які беруть участь у господарському процесі, а лише фіксує зміну та рух цінностей. Динаміка зобов'язань, на його думку – це лише наслідок господарських процесів, причому далеко не основний. Тобто за Дж.Л.Кріпою юридична теорія замінює сутність формою, а причину наслідком.

Прихильником і популяризатором вчення Дж.Чербоні був італійський вчений Дж.Россі. В кожному господарстві, на думку вченого, можна виділити три групи операцій: економічні, юридичні та адміністративні. Економічними він називав операції, пов'язані із виробництвом, розподілом і споживанням економічних благ; юридичними – операції при яких з'ясовується наявність певних прав та зобов'язань фізичних або юридичних осіб, а також і зміни в правах та зобов'язаннях них осіб, адміністративними – такі операції при яких має місце обіг цінностей всередині господарства і різного роду заходів, спрямованих на збереження цих цінностей. Вперше на досить високому рівні навів тлумачення термінам “дебет” і “кредит” через призму юридичних відносин. Дебет – це виникнення зобов'язання або погашення права, а кредит –право або погашення зобов'язань.

Наступний дослідник, на поглядах якого ми б хотіли зупинитись Теодоро д'Іпполіто висунув три критерії для відображення послідовності розміщення статей в активі: функціональне значення засобів (визначення тих якими можна розпоряджатись; відтворюваність; імобілізація і один критерій в пасиві – строки відтворювання, в зв'язку з чим виділяються: зобов'язання що підлягають негайній оплаті; зобов'язання з довгостроковим строком оплати; зобов'язання, строки погашення яких можна не приймати до уваги[29].

Вагомий внесок в розвиток основ обліку зобов'язань здійснив Франческо Вілла який провів синтез юридичних і економічних цілей обліку, систематизував бухгалтерські знання, концептуально осмислив основні

облікові категорії. Усі рахунки Ф.Вілла поділив на 3 групи: депозитні; особисті; методологічні підсумкові. (рахунок доходів і витрат, рахунки початкового і кінцевого балансу). В дебеті зберігаючи рахунків, записується збільшення їх зобов'язань перед власником. Таким чином Ф. Вілла розмежував подвійний запис і інформацію, котру вона несе на юридичну і економічну.

В працях відомого французького вченого Е.Дегранжа зустрічаються думки, які могли бути основою юридичного напрямку. В своїй книзі під назвою “La tenue des livres rendue facile”(1795), Е.Дегранж вивів власну теорію облікових записів юридичного напрямку [30].

Гільбо А. і Леоте Е., відкидаючи юридичне трактування обліку зобов'язань, створили суто економічний напрямок у французькій, а пізніше – у світовій бухгалтерській думці. В центрі їх досліджень знаходиться власник, для якого прибуток є головною метою залучення коштів. У зв'язку з цим значну увагу приділяли господарській операціям, які могли мати для фірми як позитивний, так негативний результат.

Позиція наступного вченого В.Бланшара полягала у тому, що правильність боргових зобов'язань за їх номінальною вартістю – хибність, а передбачити результати сумнівних зобов'язань – химерність [29].

Внесок Л.Флорі полягає в тому, що він вперше підкреслив різницю між моментом виникнення зобов'язання і моментом оплати. Очевидно, що видатками є не виплати грошей, а зобов'язання їх сплатити, тобто не рух фінансових ресурсів, а зміна прав і зобов'язань їх оплатити, лежить в основі бухгалтерського обліку.

А.Бомон вважав, що люди та їх господарська діяльність виступають предметом права. Бухгалтерія, на його думку, є не що інше, як окремий випадок юриспруденції і, передусім, цивілістики. Тому він вимагав відображення в обліку всіх юридичних зобов'язань. Він ділив їх на позитивні (зробити дещо) і негативні (не робити що-небудь)[29].

На нашу думку, найбільше вдало теорію зобов'язань обґрунтував Рене Саватьє. В своїх дослідженнях вчений виводить загальну дефініцію обліку: “Бухгалтерський облік представляє собою, головним чином, відображення динаміки вимог та зобов'язань”. Причому, зазначав, що вимоги відображаються в активі, зобов'язання – в пасиві балансу, а співвідношенням вимог та зобов'язань визначається економічна стійкість підприємства. Вчений також зазначив, що зобов'язання, які витікають з договорів не отримують повного відображення. Не отримують повного відображення і забезпечені зобов'язання.

Представник німецької бухгалтерської науки початку ХХ ст., спеціаліст у галузі балансового права – Сімон Герман вважав, що бухгалтерія записує в книжки не всі права і зобов'язання, а лише ті, які прийнято в них записувати на підставі принципу подвійної бухгалтерії. Тільки та особа від імені якої складається баланс, вправі оцінити своє майно і свої зобов'язання.

Шер І.Ф., трактуючи права і зобов'язання, які витікають з договорів, визначав їх як юридичні цінності, допускав їх включення в баланс, але практично не використовував цю можливість через велику, як він вважав, трудомісткість такого рішення. Але допускав створення в балансі резерву на покриття можливих збитків, що витікають з договірних зобов'язань [27].

Не можна говорити також про те, що інші дослідники зробили не такий вагомий внесок ніж їх колеги чи попередники, оскільки думка кожного заслуговує найвищої оцінки. Проте у теорії, які вони висловили у своїх працях, нажаль, не знайшли своє обґрунтування в подальшому.

1.2. Зобов'язання як об'єкт бухгалтерського обліку та економічного аналізу

Проблемам обліку й аналізу зобов'язань присвячено багато праць учених-економістів. Вагомий внесок у їхнє вирішення зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Х. Андерсон, Ф.Ф. Бутинець,

А. Велш Глен, С.Ф. Голов, В.Г. Гетьман, А.М. Герасимович, І.П. Житна, З.В. Задорожний, Л.М. Кіндрацька, Д. Колдуелл, Ю.А. Кузьмінський, Я.Д. Крупка, І.Д. Лазаришина, Б.М. Литвин, Є.В. Мних, Б. Нідлз, О.В. Олійник, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, О.В. Солов'єва, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, І.Д. Фаріон, П.Я. Хомин, С.І. Шкарабан, Г. Шорт Даніел.

Зобов'язання - це борги (заборгованість) підприємства, які виникають внаслідок придбання товарів та послуг в кредит, або кредити, які підприємство отримує для свого фінансування. З метою правильного ведення бухгалтерського обліку слід чітко розрізняти зобов'язання, групи яких виділені в П(С)БО 11 «Зобов'язання» [32].

Довгострокові зобов'язання (Long-term Liabilities) – зобов'язання, які повинні бути погашені впродовж більш як дванадцять місяців або впродовж періоду більшого, ніж один операційний цикл підприємства з дати балансу, якщо такий цикл становить більш як дванадцять місяців. До довгострокових зобов'язань належать: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання; інші довгострокові зобов'язання.

Довгострокові зобов'язання, на які нараховують відсотки, відображають у Балансі за їхньою теперішньою вартістю.

Поточні зобов'язання (Current Liabilities) – зобов'язання, які будуть погашені впродовж операційного циклу підприємства або повинні бути погашенні впродовж дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

До поточних зобов'язань належать: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків); інші поточні зобов'язання. Поточні зобов'язання відображають у Балансі за сумою погашення [37].

Особливим видом зобов'язань є забезпечення, які не мають чітко визначеного терміну та суми погашення на дату балансу. Оцінку забезпечень здійснюють на основі лише попередніх розрахунків. Період нарахування забезпечень зазвичай обмежують дванадцятьма місяцями. Наприкінці року невикористані забезпечення корегують шляхом донарахування.

Забезпечення створюють на відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію; виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо. Треба мати на увазі, що заборонено створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства.

Обтяжливий контракт (Onerous Contract) – контракт, витрати (яких не можна уникнути) на виконання якого перевищують очікувані економічні вигоди від нього.

Особливу групу зобов'язань становлять ті категорії, які обліковують за Балансом, але є дуже важливими позиціями з погляду оцінки впливу потенційних наслідків певних подій на перспективи розвитку підприємства. Серед них потрібно виділити, головним чином, непередбачені зобов'язання[21].

Непередбачене зобов'язання (Contingent Liabilities) – це:

- зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або

- теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

Доходи майбутніх періодів (Deferred Revenues, Unearned Revenues) – це доходи, отримані у звітному періоді, які підлягають включенню до доходів у

майбутніх звітних періодах. У поточному періоді такі доходи визнають як особливий вид зобов'язань.

До доходів майбутніх періодів належать, зокрема, доходи у вигляді отриманих авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання, виручка за вантажні перевезення, виручка від продажу квитків транспортних і театральних-видовищних підприємств, абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо.

У Балансі за визначеною Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» формою зобов'язання подано за такими розділами Пасиву:

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення.

III. Поточні зобов'язання і забезпечення.

IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття[26].

Поточні зобов'язання (Current Liabilities) – зобов'язання, які будуть погашені впродовж операційного циклу підприємства або повинні бути погашені впродовж дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Поточне зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу у звітному періоді.

Поточні зобов'язання включають:

- короткострокові кредити банків;
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані;
- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги;

- поточну заборгованість за розрахунками: (з отриманих авансів; з бюджетом; з позабюджетними фондами; зі страхування; з оплати праці; з учасниками; за розрахунками із внутрішніх розрахунків).

Поточні зобов'язання відображають у III розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення» Пасиву Балансу за формою, передбаченою Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Поточні зобов'язання відображають в Балансі за сумою погашення.

Сума погашення (Settlement Amount) – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Поточні зобов'язання оцінюються за сумою погашення. Багато підприємств купують товари та послуги в кредит без складання формальної кредитної угоди. Такі операції призводять до виникнення заборгованості, відомої як кредиторська.

Кредиторська заборгованість - поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед партнерами по комерційних операціях по рахунках, прийнятих до оплати[41].

Отже, статті включаються до поточних зобов'язань, якщо вони оплачуються на вимогу кредитора, або якщо очікується, що вони будуть ліквідовані протягом 12 місяців з дати балансу.

Суттєвим моментом в оцінці довгострокових зобов'язань є вимога відображати ті з них, на які нараховуються відсотки, за їх теперішньою вартістю[45].

В Україні дуже часто товари надаються без попередньої оплати, що викликає появу кредиторської заборгованості, або комерційного кредиту. Кредит – це економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позики в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк зі сплатою відсотку. В умовах ринкової економіки розрізняють комерційний та банківський

кредити. Комерційний кредит надається організаціями одна одній у вигляді відстрочки сплати грошей за продані товари.

Банківський кредит (позика) надається банками у вигляді грошових кредитів, що використовуються для розширення виробництва і в якості джерела платіжних коштів для поточної діяльності.

Порядок видачі і погашення позик визначається відповідним законодавством і регулюється кредитним договором між організацією та банком, укладеним в письмовій формі. Інших вимог щодо форми і змісту кредитного договору чинним законодавством України не передбачено. Кредитна угода визначає права та обов'язки обох сторін у зв'язку з видачею кредиту. В ній встановлюються об'єкти кредитування, умови та порядок надання кредиту, графік його погашення, форми взаємного забезпечення зобов'язань, відсоткові ставки, порядок їх сплати, права та відповідальність сторін, перелік документів, періодичність їх надання та ін.

Але укладання кредитної угоди досить складна та тривала процедура. Для отримання кредиту підприємство повинне надати наступні документи:

- заявку на одержання кредиту в якій зазначається необхідна сума і мета кредиту, строк користування, відсоткова ставка, запропонована застава;
- анкету клієнта;
- договір, рахунок-фактура чи бізнес-план, під який береться кредит, що містять інформацію про проект, що кредитується;
- розпорядчі документи: документи, що підтверджують повноваження посадових осіб позичальника на укладення кредитних договорів і договорів застави (протоколи зборів акціонерів, накази про призначення посадових осіб);
- документи, що характеризують фінансовий стан клієнта. До них належать банківські виписки про рух за всіма рахунками позичальника (зазвичай за 3-6 місяців), довідки про обсяги реалізації продукції і строки одержаної оплати за неї, фінансова звітність за останні декілька звітних періодів (саме вона найбільше цікавить банк, і якщо фінансовий стан

підприємства поганий, йому можуть одразу відмовити в кредиті). Бухгалтерська звітність і довідки включають, крім бухгалтерської звітності, розшифрування дебіторської, кредиторської заборгованостей, довідки про наявні банківські кредити, а також копії кредитних договорів і договорів застави (якщо такі є);

- документи, пов'язані із забезпеченням кредиту: документи, що підтверджують право власності на предмет застави, чи юридичні та фінансові документи поручителя (такі самі, як і для позичальника).

Якщо ж отримання кредиту планується в банку, де підприємство не має поточного рахунку, необхідно також надати: установчі документи із зазначенням юридичної адреси, картку із зразками підписів, завірену банком, та довідку банку про залишки коштів на рахунках і наявність заборгованості за позиками.

Співробітник банку, який розглядає заявку на одержання кредиту, може вимагати додаткові документи залежно від проекту, що кредитується. Наприклад, при кредитуванні об'єкта будівництва банк може вимагати проектно-кошторисну документацію, розроблену і затверджену у встановленому порядку, рішення на відведення земельної ділянки, дозвіл на будівництво тощо. Якщо діяльність підприємства підлягає ліцензуванню, то необхідно надати копії ліцензій на ці види діяльності.

Детальний перелік документів можна одержати в обраному для одержання позики банку.

Зважаючи на складність процесу одержання кредиту, на підприємствах слід залучати кваліфікованих працівників, відповідальних за підготовку і оформлення договірних відносин, а також за подальше виконання умов договору. Схема одержання та погашення кредитів може відрізнятися одна від одної.

Зараз банки надають перевагу видачі короткострокових кредитів до одного року. Наприклад, на виплату зарплати кредит надається на період від 15 днів до 3-х місяців, на купівлю обладнання - на 12 місяців, на поповнення

оборотних коштів - на 6 місяців. Довгострокові кредити, як правило, видаються великим стабільним підприємствам на затрати по капітальному будівництву, реконструкції та інших капіталовкладеннях. Такого роду позики повинні окупитися за рахунок прибутку, отриманого від цього заходу. Відповідні служби підприємства повинні перевірити обґрунтованість та реальність кредитів, що запитуються на ці цілі, тим більше що під них вимагаються значні гарантії забезпеченості.

Довгострокові залучені кошти - це кредити та позики, отримані підприємством на період більше року, строк погашення яких настає не раніше, ніж через рік [46].

В системі безготівкових розрахунків для забезпечення кредиторської заборгованості часто використовується вексель. Вексель – це цінний папір, який засвідчує безперечне зобов'язання векселедавця сплатити, коли прийде строк, зазначену в ньому суму векселедержателю (власнику векселя). Вексель є не тільки формою розрахунку, але одним із видів комерційного кредиту, так як сплата за векселем відбувається не відразу, а через певний час, протягом якого сума по векселю знаходиться в розпорядженні векселедавця. Існують два види векселів: простий і переказний.

Простий вексель (соло) - письмовий документ, який містить просте і нічим не обумовлене зобов'язання векселедавця (боржника) сплатити векселедержателю (кредитору) зазначену грошову суму у визначений строк і в обумовленому місці. При обміні простим векселем беруть участь дві сторони: векселедавець і векселедержатель.

В простому векселі зазначається місце і дата його видачі, сума боргового зобов'язання, строк і місце платежу, найменування кредитора, якому повинен бути здійснений платіж, підпис позичальника-векселедавця. Окремо від суми може бути вказано зобов'язання по сплаті відсотків.

Переказний вексель (тратта) представляє собою письмове розпорядження кредитора (трассанта) позичальнику (трассату) про сплату визначеної суми третій фізичній чи юридичній особі (ремітенту).

Розрізняють векселі на конкретний день, векселі зі строком з дня видачі, векселі, що підлягають до сплати по пред'явленні, векселі, що оплачуються через визначений час після пред'явлення.

Методологічні вимоги до формування в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації про зобов'язання, а також принципи відображення зобов'язань у фінансовій звітності визначає П(С)БО 11 «Зобов'язання»[32]. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (далі - підприємства) незалежно від форм власності (крім бюджетних установ). Це Положення (стандарт) застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, установлених іншими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Відповідно до нього зобов'язання — це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Зобов'язання визнають, якщо його оцінку можна достовірно визначити та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Погашення зобов'язання можна здійснювати шляхом: сплати кредиторів грошових коштів; відвантаження готової продукції, товарів або надання послуг у рахунок отриманого авансу від покупця або в порядку заліку заборгованості; переведення зобов'язань у корпоративні права, які належать кредитор (елементи капіталу) тощо. У кожному разі погашення зобов'язання пов'язано з вибуттям активів, а отже, зі зменшенням майбутніх економічних вигод у результаті вибуття ресурсів підприємства.

Іноді погашення одного зобов'язання призводить до виникнення іншого. Наприклад: постачальникові, перед яким виникла кредиторська заборгованість, виписують вексель. У цьому разі одне зобов'язання (кредиторська заборгованість) замінюється іншим (зобов'язанням за виданим векселем). Однак остаточне погашення зобов'язання пов'язано з вибуттям у

майбутньому ресурсів (активів) підприємств, тобто зі зменшенням майбутніх економічних вигод.

Значна частина зобов'язань підприємства виникає під час нарахування витрат. Підприємство нараховує витрати і у відповідних сумах одночасно повинно визнати зобов'язання. Зобов'язання за рахунками зі сплати податків, обов'язкових платежів, заробітної плати, створення забезпечень – все це є типові приклади визнання зобов'язань разом із нарахуванням витрат. У разі нарахування фінансових витрат, що належать до звітного періоду та підлягають сплаті у наступних періодах, виникає зобов'язання щодо нарахованих відсотків.

Відсутність на дату складання фінансової звітності достатніх умов для визнання тих зобов'язань, які обліковувалися раніше на балансі підприємства, означає необхідність їх списання з одночасним визнанням доходів звітного періоду (тобто зобов'язання не підлягає погашенню).

Для визнання зобов'язань повинні бути дотримані дві умови:

1. Оцінка їх може бути достовірно визначена;
2. Існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

З метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на: довгострокові; поточні; забезпечення; непередбачені зобов'язання; доходи майбутніх періодів[39].

Погасити зобов'язання можна такими шляхами:

- сплатити кредиторі грошові кошти;
- перевести зобов'язання в корпоративні права, що належать кредиторі;
- відвантажити готову продукцію, товари чи надати послуги в рахунок отриманого від покупця авансу або в порядку заліку заборгованості.

Погашаються поточні зобов'язання за рахунок поточних активів (грошові кошти та інші ресурси, щодо яких можна вважати, що вони будуть перетворені на грошові кошти чи використані протягом року з дати

складання Балансу, або протягом нормального операційного циклу – із двох термінів вибирають триваліший).

Регулювання розрахунків за поточними зобов'язаннями підприємств здійснюється на основі законодавства.

Характеризуючи економіко-правову базу з обліку, та аналізу оборотних коштів, зазначимо, що це питання регулюється нормативними документами та спеціальними фаховими виданнями, що ґрунтуються на чинних нормативних документах, серед яких «Баланс», «Все про бухгалтерський облік», «Бухгалтерія», «Дебет – Кредит», «Податковий вісник» та інші.

Перш за все слід зазначити, що забезпечення діяльності будь-якого підприємства, установи регулює Конституція (Основний закон) України. Конституція України проголошує права та обов'язки органів управління, суб'єктів підприємницької діяльності та громадян.

Серед нормативних актів, що регулюють облік та аналіз операцій з оборотними активами виділяють перш за все нормативні акти, які регулюють господарську діяльність підприємства взагалі, це такі закони, як: Господарський кодекс[7], Закони України «Про господарські товариства»; «Про акціонерні товариства» тощо.

Наступною низкою нормативних актів є такі, що регламентують процес складання фінансової звітності, це: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [35], Інструкція «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [16, 31].; Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Також існує велика кількість окремих нормативно-правових актів, які вносять зміни та доповнення до вищевказаних основних законів та положень з бухгалтерського обліку, звітності та аудиту.

У фахових літературних джерелах існують рівнозначні підходи щодо визначення поняття «поточні зобов'язання». В усіх визначеннях поточні зобов'язання трактуються як складова капіталу підприємства, сума

заборгованості або боргів підприємства і т.д. Підходи науковців до трактування поняття «поточні зобов'язання» в літературних джерелах згрупуємо в Додатку Б.

Вісім з наведених авторів визначають поточні зобов'язання насамперед як суму заборгованості підприємства, двоє авторів підкреслюють, що дана заборгованість має бути погашена протягом операційного циклу підприємства.

Облік поточних зобов'язань розпочинається з його визнання, оцінки та фіксації в системі рахунків. Якщо у питанні визнання зобов'язань П(С)БО та МСФЗ узгоджені (оцінка їх може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід внаслідок погашення існуючої заборгованості), то щодо оцінки зобов'язань існує ряд відмінностей.

Етапи організації бухгалтерського обліку тісно пов'язані між собою та повністю залежать від якості первинних даних, відображених в документах.

Синтетичний облік поточних зобов'язань ведеться на таких рахунках: 60 „Короткострокові позики”, 61 „Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями”, 62 „Короткострокові векселі видані”, 63 „Розрахунки з постачальниками та підрядниками”, 64 „Розрахунки за податками та платежами”, 65 „Розрахунки за страхуванням”, 66 „Розрахунки за виплатами працівникам”, 67 „Розрахунки з учасниками”, 68 „Розрахунки за іншими операціями”, 69 „Доходи майбутніх періодів” [31].

Всі вони мають свої субрахунки, на яких поточні зобов'язання розглядаються детальніше. Субрахунки 63, 64, 65 і 68 рахунків на кінець місяця іноді мають дебетове сальдо. Тоді показники не згортаються, а сальдо синтетичного рахунку визначається розгорнуто за дебетом і кредитом.

Правильне відображення в обліку поточних зобов'язань дуже важливе, оскільки дає змогу провести аналіз фінансового стану підприємства (знайшовши коефіцієнти ліквідності), а також провести оцінку майнового стану підприємства та оцінку фінансової стійкості і стабільності підприємства.

Спираючись на показники фінансового аналізу, можна судити про дієвість фінансового механізму, виявити слабкі сторони у фінансових операціях, ужити відповідних заходів для того, щоб виправити становище.

Оцінка платоспроможності базується на даних про дебіторську і кредиторську заборгованість підприємства. Кредиторська заборгованість виникає внаслідок розрахунків підприємства з покупцями, постачальниками, підрядчиками, фінансовими органами, робітниками й службовцями, органами соціального страхування, депонентами, підзвітними особами тощо. Кредиторська заборгованість часто є результатом напруженого фінансового положення; через брак потрібних коштів затримується виконання платежів різним організаціям і особам.

Згідно з підручником під редакцією Мних Є.В., аналіз кредиторської заборгованості включає[24]:

- вивчення даних балансу про рівень збільшення або зменшення заборгованості протягом звітного періоду;
- виявлення недопустимої заборгованості і з'ясування причини її утворення;
- встановлення строків давності позиву за даними пояснювальної записки або відомостей про період виникнення кожної суми заборгованості .

За характером утворення і строками виникнення зобов'язання ділять на допустимі і недопустимі.

Допустимі зобов'язання – заборгованість, що утворилась згідно діючих форм розрахунків і строк оплати якої ще не наступив.

Недопустимі – заборгованість конкретних осіб при нестачах, розтратах і розкраданні, втратах від псування товарно-матеріальних цінностей, не списаних з балансу у встановленому порядку, прострочена заборгованість, інше. Недопустима заборгованість групується за строками утворення: до 1 місяця, до 3 місяців, до 1 року і безнадійна.

Зобов'язання аналізуються починаючи з вивчення складу і структури їх за даними форми №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), розраховується

зміна заборгованості у порівнянні з попередніми періодами. Також порівнюється з дебіторською заборгованістю можливі взаємні неплатежі, зазначає Омецінська І.Я. [28].

Оборотність кредиторської заборгованості $O_{кр}$ розраховується за тією самою формою, що і дебіторська, різниця в тому, що у чисельнику відображають суму обороту по закупівлі сировини, матеріалів тощо (1. 1):

$$O_{кр} = V_{на\ сир\ і\ мат} / K_p \quad (1. 1)$$

де: $V_{на\ сир\ і\ мат}$ – витрати на сировину, матеріали та інші ресурси;

K_p – кредиторська заборгованість.

Якщо порівняти показники кредиторської заборгованості з показниками по дебіторах, то можна зробити деякі важливі висновки. Наприклад, у випадку якщо показник тривалості кредиторської заборгованості хоча б на декілька днів перевищує такий же показник по дебіторах, то це означає не що інше, як вміння утримати позички довше, ніж дозволяти це своїм боржникам. Однак тут важливо не перестаратися, декілька днів цілком достатньо, зазначає Коробов М.Я. [22].

Отже, залучення позикових засобів в оборот підприємства є нормальним явищем. Це сприяє тимчасовому поліпшенню фінансового стану за умови, що засоби не заморожуються на тривалий час в обороті і вчасно повертаються. На противагу може виникнути прострочена кредиторська заборгованість, що в остаточному підсумку приводить до виплати штрафів, санкцій і погіршенню фінансового положення. Отже, розумні розміри залучення позикового капіталу здатні поліпшити фінансовий стан підприємства, а надмірні – погіршити його. Тому в процесі аналізу необхідно вивчити склад, давність прояву зобовязань, наявність, частоту і причини утворення простроченої заборгованості постачальникам ресурсів, персоналу підприємства по оплаті праці, бюджету,

позабюджетним фондам, установити суму виплачених санкцій за прострочення платежів.

При аналізі кредиторської заборгованості варто враховувати, що вона є одночасно джерелом покриття дебіторської заборгованості. Тому в процесі аналізу варто порівняти суму дебіторської і кредиторської заборгованості. Якщо дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, то це свідчить про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість на суму різниці.

Таким чином, провівши порівняння позицій науковців ми визначили, що протягом XV–XX ст. сформувались два окремі і незалежні одне від одного наукові напрями в історії бухгалтерського обліку: економічний та юридичний. Якщо юридичне трактування зобов'язань зародилось ще в XVIII столітті, то економічне їх розуміння, відноситься до кінця XIX століття і за своєю сутністю не має глибокого «коріння». Для кожного історичного періоду розвитку обліку існували свої підходи, щодо змістовності та обґрунтованості зобов'язань. Проте всі вони ґрунтувались тією чи іншою мірою на зобов'язальному праві

Визначення зобов'язання характеризує його як односторонній юридичний зв'язок, що виникає між його учасниками, оскільки акцентується увага виключно на праві кредитора одержати виконання та обов'язку боржника задовольнити право кредитора. В той же час така пасивна поведінка кредитора не відповідає дійсній природі зобов'язання, оскільки з метою задоволення та захисту свого права, він наділений ще й можливістю вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Поняття «зобов'язання» в праві та бухгалтерському обліку мають різний зміст, в чому і полягає складність їх трактування. Тому в цілях урегульованості бухгалтерського обліку і його обґрунтованості, доцільно керуватися визначенням зобов'язання, яке тлумачить П(С)БО11 «Зобов'язання». А узагальненої методики економічного аналізу зобов'язань досі не існує, кожен з авторів радить притримуватися своєї.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»

Товариство з додатковою відповідальністю «Первомайськдизельмаш» наразі є єдиним підприємством в Україні з виробництва дизельних двигунів типу 25/34. ТДВ «Первомайськдизельмаш» є спеціалізованим машинобудівним підприємством, включаючи завод з виробництва середньо-оборотних суднових дизелів і дизель-генераторів, стаціонарних дизель-електричних, газо-, дизель-електричних агрегатів, газових двигун - генераторів і когенераційних установок на їх базі, призначених для автономного електро- і теплопостачання різних об'єктів. Підприємство володіє такими можливостями, як розробка двигун-генераторів, їх виробництво, здійснення монтажу та пусконаладжувальних робіт, а також сервісного обслуговування та ремонту на об'єктах замовника.

За організаційно-економічною характеристикою підприємство ТДВ «Первомайськдизельмаш» є юридичною особою за законодавством України. Підприємство має самостійний баланс, розрахункові (поточні) та інші рахунки (у тому числі валютні) у банківських установах, круглу печатку із своїм найменуванням, штампи, фірмові бланки, фірмове найменування, товарний знак (знак обслуговування), та інші реквізити. Підприємство відповідає по своїх зобов'язаннях всім належним йому майном, яке знаходиться на власному балансі, на яке відповідно до чинного законодавства України може бути звернено стягнення.

Підприємство має право від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді, господарчому та третейському судах.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» діє на підставі власного статуту, тобто певного зібрання обов'язкових правил, що регулюють його індивідуальну

діяльність. Статут відповідає основним положенням закону України про підприємства, його затверджує власник майна за участю відповідного трудового колективу.

Основною метою діяльності підприємства є здійснення виробничо-господарської, інвестиційної, комерційної та іншої підприємницької діяльності, виробництво та реалізація товарів народного споживання та продукції виробничо-технічного призначення, організація та здійснення закупки і продажу товарів та продукції, надання торгівельних та інших послуг, здійснення фінансових та торговельних операцій та іншої, не забороненої чинним законодавством України, діяльності, для отримання прибутку на вкладений капітал, та реалізація на основі одержаного прибутку (доходу) інтересів Засновника. Майно підприємства становлять основні фонди та обігові кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самотійному балансі.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» відноситься до підприємств галузі важкого машинобудування, які виготовляють особливо складну продукцію. Ця галузь, яка потребує високих матеріальних витрат на виготовлення продукції, зазнає труднощі у своєму функціонуванні та розвитку, викликаними в цілому складною фінансово-економічною ситуацією в Україні. Товариство у своїй структурі має відокремлені структурні підрозділи, створені у формі дочірніх підприємств на базі підрозділів підприємства, а саме:

- дочірнє підприємство «Ливарний завод» - підприємство, яке забезпечує чавуном та сталевим литтям материнське підприємство та підприємства сільського господарства та ін.

- дочірнє підприємство «Енергія» створене для виробництва та продажу електричної та теплової енергії, надання сервісних послуг, виробництва та випуску нових зразків продукції промислового-технічного характеру у кооперації з засновником.

- дочірнє підприємство «Торговий дім «Первомайськдизельмаш» створене з метою забезпечення попиту на різноманітні товари та послуги, у тому числі з основною діяльністю засновника.

- дочірнє підприємство «Здоба» створене з метою організації харчування для робітників товариства та населення.

На початку ХХІ сторіччя ТДВ «Первомайськдизельмаш» освоєно випуск нової продукції - газопоршневих двигунів і на їх базі когенераційних установок, пристосованих для роботи на газоподібних видах палива, таких як: попутний нафтовий газ, шахтний газ-метан, біогаз, генераторний газ, горючі гази - відходи металургійного виробництва, та інших газів. Продукція знайшла своє застосування в нафтовій, вугільній та інших галузях народного господарства для забезпечення потреб в електричній та тепловій енергії при утилізації забруднюють навколишнє середовище газо-повітряних сумішей.

Більш ніж у сорока країнах Європи, Африки, Південно-Східної Азії, Близького Сходу, Латинської Америки відома продукція ТДВ «Первомайськдизельмаш». Тільки за останні 60 років підприємством поставлено 14500 штук дизелів, дизель-генераторів і газових двигунів, 480 тис. газових плит та інших товарів народного споживання.

Багаторічна практика експлуатації дизелів показує їх високу якість і надійність. До 1990 року вісімдесят відсотків дизелів і дизель-генераторів, які випускаються підприємством, були відзначені Державним Знаком Якості. У 2002 році на підприємстві впроваджена система менеджменту якості на базі міжнародних стандартів ISO 9001:2000, дієвість якої підтверджена за результатами щорічних сертифікаційних аудитів міжнародним Бюро якості «Верітас».

Агрегати з дизелями виробництва ТДВ «Первомайськдизельмаш» отримали широке застосування на судах транспортного і рибпромислового флоту, буксирах, земснарядах ін.

На морських нафтовидобувних платформах родовища «Білий тигр» у В'єтнамі експлуатуються при роботі на попутному газі понад сорок газодизель-генераторів потужністю 500 кВт.

У Тюменській області (Росія) при роботі на попутному нафтовому газі експлуатуються газодизель-генератори виробництва Товариства з додатковою відповідальністю «Первомайськдизельмаш» потужністю 500 кВт.

В Україні більш ніж в 16 містах на підприємствах «Теплокомуненерго», а також на підприємствах скляної, хімічної та інших галузей промисловості експлуатуються когенераційні установки потужністю 500 і 630 кВт працюють на природному газі.

У 2009 - 2012 роки на замовлення Мінпромполітики України створений і поставлений на виробництво типорозмірний ряд когенераційних біогазових установок з підвищеною циліндрової потужністю і комплектованих електронною системою автоматичного регулювання співвідношення газоповітряної суміші, що надходить в камеру згоряння двигуна.

У 2012-2014 роки - освоєно виробництво: колінчастих валів до двигунів 5-2Д42 і до компресорів КМ5 + КМ5; гідравлічних п'ятисекційні кільчасто-шпоровими котками 5-ККШ-10Г.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» випускає суднові дизелі і дизель-генератори потужністю від 320 до 800 кВт, які застосовуються на судах транспортного і рибпромислового флоту, а також на морських нафтовидобувних платформах, плавкраном, буксирах, земснарядах ін.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» випускає стаціонарні двигун-генератори трьох типів:

- Дизель-генератори ДГА-100, ДГА-315, ДГА-500, ДГА-630 і ДГА-800 потужністю відповідно 100, 315, 500, 630 і 800 кВт, що працюють на дизельному паливі і паливі з масел рослинного походження.

- Газодизель-генератори (двопаливними) ГДГА-315, ГДГА-500, ГДГА-630 і ГДГА-800 потужністю відповідно 315, 500, 630 і 800 кВт, що працюють

на газі з подачею в циліндри запальний дози дизпалива для займання газу (незалежно від навантаження). Двигуни запускаються і зупиняються на дизпаливі. При відсутності газу можлива робота на дизельному паливі.

- Газові двигун-генератори ДвГА-315, ДвГА-500-1, ДвГА-630 і ДвГА-800мощністю відповідно 315, 500, 630 і 800 кВт, що працюють тільки на газі із запалюванням від електричного запалювання. Паливом для двигунів, можуть служити різні гази, як з низькою теплотворною здатністю, малим вмістом метану і низьким ступенем детонації, так і гази з високою теплотворною здатністю.

Стаціонарні двигун-генератори в якості джерела електричної і теплової енергії (або зняття пікових навантажень) застосовуються у всіх галузях промисловості, де потрібна електроенергія. Це: нафтові і газові комплекси, скляні, хімічні заводи, підприємства харчової промисловості та сільського господарства, ліспромгоспи і деревообробні підприємства, об'єкти ЖКГ, віддалені промислові і робітничі селища, що не мають централізованого постачання електроенергією та ін.

Газові двигун-генератори можуть застосовуватися на об'єктах, що мають централізоване постачання природним газом, а також на нафтових родовищах з використанням попутного нафтового газу на малодобітних газових родовищах; на вугільних промислах з використанням шахтного газ-метану; на підприємствах, що розташовують органічними і деревними відходами для отримання та використання генераторного газу.

На базі стаціонарних газових двигун-генераторів випускаються когенераційні установки для комбінованого виробництва електричної та теплової енергії у вигляді гарячої води.

Товариство також може перевести на газ дизель-генератори, які знаходяться в експлуатації. Підприємство надає допомогу при монтажу та наладці двигун-генераторів, надає сервісні послуги, а також навчає обслуговуючий персонал. Виготовлені заводом стаціонарні двигун-

генератори, як резервні електростанції, можуть застосовуватися у всіх галузях народного господарства України.

Наразі перспективним виробництвом є когенераційні установки, запчастини до двигунів та енергетичні установки, що працюють на альтернативних видах палива.

На підставі Форми 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід) проведемо аналіз основних показників діяльності ТДВ «Первомайськдизельмаш» за 2018 р. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності
ТДВ «Первомайськдизельмаш» за 2018 р.

№ з/п	Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення	
				абсолютне (+;-)	відносне (%)
1	2	3	4	5	6
1	Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	14731	27215	+12484	+84,75
2	Податки, що включаються до виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	1496	3412	+1916	+128,07
3	Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (за мінусом податку ПДВ, акцизів та інших аналогічних обов'язкових платежів)	13235	23803	+10568	+79,85
4	Собівартість реалізованих товарів, робіт, послуг	9560	15899	+6339	+66,31

Продовження табл.2.1.

1	2	3	4	5	6
5	Інші операційні доходи	4410	3943	-467	-10,59
6	Адміністративні витрати	4372	5742	+1370	+31,34
7	Витрати на збут	653	828	+175	+26,80
8	Інші операційні витрати	1101	1479	+378	+34,33
9	Прибуток за звітний період	1959	3798	+1839	+93,87
10	Податок на прибуток	142	116	-26	-18,31
11	Чистий прибуток	1817	3682	+1865	+102,64

Протягом 2018 року вартість активів Товариства збільшилась на 23,4%, це відбулося за рахунок збільшення вартості оборотних активів на 43,8%. Відбулося зменшення вартості довгострокової дебіторської заборгованості на 10,7%, інших оборотних активів – на 82,3%. Збільшились: нематеріальні активи - на 33,3%, запаси – на 50,4%, поточна дебіторська заборгованість – на 32,3%, гроші та їх еквіваленти – на 212,0%. Вартість основних засобів майже не змінилась. Такі зміни свідчать про збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції та діяльності взагалі.

У структурі активів оборотні активи складають на кінець року 35,8%, необоротні –64,2%. Протягом року збільшилась частка оборотних активів на 9,1%.

У структурі пасивів на кінець року власний капітал займає 51,5%. Протягом року його частка зменшилась на 13,8%. Поточні зобов'язання на кінець року склали 45,0%, довгострокові зобов'язання і забезпечення – 3,5%.

Для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства використаємо оцінку відносних показників ліквідності та платоспроможності. Основними фінансовими коефіцієнтами ліквідності є коефіцієнти абсолютної та загальної ліквідності (табл. 2.2).

Показники платоспроможності
ТДВ «Первомайськдизельмаш» за 2018 р.

Показник	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Відхилення +,-
Коефіцієнт загальної ліквідності	≥ 2	1,844444	1,42595	-0,41849
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 - 0,35	0,035487	0,059517	0,024031
Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	0,652608	0,514541	-0,13807

Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності є найжорсткішим критерієм платоспроможності, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може за необхідності погасити за рахунок найліквідніших активів. Розраховується коефіцієнт як відношення вартості найліквідніших активів до суми поточної заборгованості.

Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності (коефіцієнт покриття) оцінює загальну платоспроможність підприємства, показує, якою мірою оборотні активи покривають поточні зобов'язання. Він характеризує очікувану платоспроможність підприємства за період, який дорівнює середній тривалості одного обороту всіх його оборотних активів. Перевищення оборотними активами поточних зобов'язань забезпечує резервний запас для компенсації збитків, які може мати підприємство при розміщенні та ліквідації всіх оборотних активів, крім абсолютно ліквідних. Чим більшою буде величина цього запасу, тим впевненішими можуть бути кредитори, що борги їм буде повернуто.

Аналіз коефіцієнтів ліквідності показує, що їх значення нижче нормативних. При цьому, протягом року значення коефіцієнту загальної

ліквідності зменшилось. Коефіцієнт фінансової автономії характеризує Товариство як фінансово стійке підприємство, але протягом року відбулось його зниження.

У звітному році чистий дохід від реалізації продукції склав 58208 тис.грн., порівняно з минулим роком він збільшився на 11887 тис.грн.. Інші операційні доходи збільшились на 1266 тис.грн. Собівартість реалізованої продукції збільшилась на 5,3%, адміністративні витрати - на 16,8%, витрати на збут – на 57,3%, інші операційні витрати – на 9,1%. Чистий прибуток звітного року склав 1761 тис.грн.

Таким чином, у звітному році вартість активів ТДВ «Первомайськдизельмаш» збільшилась на 23,4%. Ліквідність активів не забезпечена. Товариство фінансово стійке, але протягом року відбулось погіршення стану фінансової стійкості. У звітному році підприємство отримало прибуток, але порівняно з попереднім роком його величина зменшилась.

РОЗДІЛ 3

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»

3.1. Організація бухгалтерського обліку зобов'язань

Організація бухгалтерського обліку – це один із найбільш відповідальних етапів створення підприємства та підготовка до його ефективної діяльності. Без організованого обліку не можлива діяльність підприємства. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві залежить від багатьох факторів: форми власності, організаційно-правової форми підприємства, характеру технологій і обсягів його діяльності, чисельності персоналу, структури управління тощо. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку у ТДВ «Первомайськдизельмаш» та забезпечення фіксації фактів здійснених всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів (звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років), несе уповноважений власниками генеральний директор підприємства, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавчих та установчих документів.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» бухгалтерський апарат складається з шести осіб, які виконують весь обсяг облікової роботи. Головний бухгалтер забезпечує організацію бухгалтерського обліку, контроль за раціональним витрачанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів, за збереженням власності. Основними обов'язками головного бухгалтера є:

- застосування передових форм і методів бухгалтерського обліку, сучасної обчислювальної техніки;
- достовірний облік витрачання матеріалів, палива і інших витрат;

- складання і подання достовірної бухгалтерської звітності;
- здійснення разом із іншими підрозділами підприємства аналізу господарської діяльності підприємства;
- своєчасне проведення ревізії та інвентаризації матеріальних цінностей;
- контроль за дотриманням правил складання первинних документів, правильним витрачанням фонду заробітної плати, своєчасне погашення дебіторської заборгованості;
- активна розробка і впровадження заходів по упередженню недостач і незаконного витрачання грошових коштів.

Головний бухгалтер несе відповідальність за правильне ведення бухгалтерського обліку, своєчасне проведення перевірок, ревізій, достовірність бухгалтерської звітності. Бухгалтерія підприємства у встановлені строки здійснює приймання і обробку первинних документів. Всі документи сортуються і перевіряються. Але під час дослідження було виявлено що графік документообігу на підприємстві відсутній.

Згідно Наказу про облікову політику № 5 від 02.01.2018 р., методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання визначає П(С)БО 11 «Зобов'язання». В обліковій політиці підприємства стосовно обліку зобов'язань наведені наступні положення:

5. По обліку зобов'язань.

5.1. Зобов'язання в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності підприємства відображати у відповідності до П(С)БО 11 "Зобов'язання".

5.2. Щомісячно створювати резерв на забезпечення оплати відпусток, згідно до графіку відпусток. Суму створених забезпечень відносити на витрати поточного періоду.

Як бачимо, у наказі на знайшли відображення:

- питання обліку довгострокових зобов'язань;
- питання проведення інвентаризації зобов'язань.

Окрім того, що вказаний документ застарів – не оновлювався з 2018 року, на наше переконання, в частині обліку зобов'язань недостатнім є посилання тільки на П(С)БО 11 «Зобов'язання». Доцільно було б уточнити які саме зобов'язання виникають у Товариства, та як необхідно організовувати облік кожного з них. Не менш важливим є необхідність проведення щоквартальної інвентаризації зобов'язань.

Синтетичний облік розрахунків на підприємстві ведеться з використанням рахунків, що визначені Робочим планом рахунків.

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». По кредиту рахунка відображається заборгованість за одержані від постачальників і підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом - її погашення, списання тощо.

Рахунок 63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками" у ТДВ «Первомайськдизельмаш» має такі субрахунки:

631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

На субрахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» ведеться облік розрахунків за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги з вітчизняними постачальниками та підрядниками.

На субрахунку 632 "Розрахунки з іноземними постачальниками" ведеться облік розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги.

Аналітичний облік ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником у розрізі кожного документа (Рахунка-фактури) на сплату. Відображення операції надходження товарно-матеріальних цінностей від постачальника в бухгалтерському обліку показано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Відображення виникнення заборгованості постачальникам
у ТДВ «Первомайськдизельмаш»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Виникнення заборгованості перед постачальником	20 «Запаси»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
2.	Відображення кодаткового кредиту з податку надодану вартість	641 «Розрахунки за податками і платежами»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»

Під час одержання матеріалів, товарів роблять запис: дебет рахунка 20 "Виробничі запаси", 28 "Товари", кредит рахунка 63 "Розрахунки з постачальниками та підрядниками". Однак, коли на підставі виписки банку відбувається списання грошей для розрахунку з постачальником, то робиться запис: дебет 63, кредит 31 "Рахунки в банках".

Взаємини з постачальниками будуються на договірній (контрактній) основі. Оплата здійснюється на підставі рахунка-фактури, що виписується постачальником відповідно до умов договору. Якщо це довгостроковий договір, за яким періодично здійснюються покупки різних найменувань товарів, то рахунок-фактура виписується відповідно до замовлення (заявки) покупця, оформленої в усній або письмовій формі (визначається за узгодженням сторін і вказується в договорі). Аналогічним образом (за замовленням (заявкою) покупця) оформляється рахунок-фактура на оплату й у випадку покупки товару в підприємств торгівлі або при здійсненні попередньої оплати разових робіт або послуг підприємств побутового обслуговування, зв'язку, автосервісу і т.д.

Після одержання рахунка-фактури працівник, відповідальний за постачання, звіряє дані рахунки-фактури з даними раніше відправленої заявки, і якщо дані співпадутъ, то передає його на підпис керівнику підприємства. Керівник підприємства в рахунку-фактурі в графі "Розпорядження про оплату або відмову від акцепту" робить відповідний запис, наприклад: "Оплатити", ставить дату і підпис.

У випадку, якщо будуть виявлені відхилення в даних рахунка-фактури та заявки або будуть виявлені відхилення між визначеними в договорі цінами або іншими умовами (наприклад, терміном оплати рахунка-фактури) і даними, зазначеними в рахунку-фактурі, то такий працівник має в оперативному порядку сповістити про це керівництво підприємства. У цьому випадку в рахунку-фактурі в графі "Розпорядження про оплату або відмову від акцепту" керівник робить запис, наприклад, "Не оплачувати", ставить дату і підпис. Врегулювання виявлених невідповідностей здійснюється в передбаченому договором порядку, а якщо вони не дають позитивних результатів, то в порядку, передбаченому законодавством.

Підписаний керівником рахунок-фактура передається в бухгалтерію на оплату. Бухгалтер має перевірити наявність відповідного договору, відповідність зазначених у рахунку-фактурі й у договорі товарів (робіт, послуг), форму, порядок і терміни їхньої оплати, звірити банківські реквізити постачальника і тільки після цього готувати платіжний документ.

Після того, як платіжне доручення прийнято банком і оплачено, воно відображається в бухгалтерському обліку. Підтвердженням здійснення оплати є наявність на копії платіжного доручення позначки із указівкою дати оплати (проведення), а так само вказівку про здійснення платежу у виписці банку з поточного рахунка підприємства, з якого здійснювався платіж.

Аналітичний облік ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником в розрізі кожного документа (рахунку) на сплату, по рахунку 63 здійснюється в журналі № 3, форма якого затверджена Наказом № 356.

Для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету призначено рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами». Цей рахунок балансовий, пасивний, призначений для обліку джерел засобів. По кредиту рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» відображаються нараховані платежі до бюджету, по дебету – належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо.

Рахунок 64 "Розрахунки за податками й платежами" на ТДВ «Первомайськдизельмаш» має такі субрахунки: 641 «Розрахунки за податками»; 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»; 643 «Податкові зобов'язання»; 644 «Податковий кредит».

На субрахунку 641 «Розрахунки за податками» ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства України (податок на прибуток, податок на додану вартість, інші податки).

На субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами" ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами), які справляються відповідно до чинного законодавства України та облік яких не ведеться на рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням».

На субрахунку 643 «Податкові зобов'язання» ведеться облік суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають оподаткуванню.

Облік операцій за розрахунками з бюджетом наведено у табл. 3.2.

Для фіксації господарських операцій з обліку розрахунків з бюджетом, підприємство використовує податкову накладну, так як є платником податку і зобов'язаний надати покупцю податкову накладну, що має містити зазначені окремими рядками: порядковий номер, дату виписування, назву юридичної особи, податковий номер підприємства, місце розташування

юридичної особи, повну назву отримувача, ціну продажу без врахування податку, ставку податку на відповідну суму податку у цифровому значенні, загальну суму коштів, що підлягають сплаті з урахуванням податку.

Таблиця 3.2

Кореспонденція рахунків за розрахунками з бюджетом
у ТДВ «Первомайскдизельмаш»

№ з/п	Зміст операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Нарахований податок на додану вартість	70 «Доходи від реалізації»	641 «Розрахунки за податками»
2.	Нарахований податок на прибуток від звичайної діяльності	98 «Податок на прибуток»	641 «Розрахунки за податками»
3.	Вирахований із заробітної плати податок з доходів фізичних осіб	66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	641 «Розрахунки за податками»
4.	Перерахування податкових платежів до бюджету	641 «Розрахунки за податками»	31 «Рахунки в банках»
5.	Повернення на рахунок підприємства зайвих перерахованих до бюджету платежів	31 «Рахунки в банках»	641 «Розрахунки за податками»

Податкова накладна складається у момент виникнення податкових зобов'язань ТДВ «Первомайскдизельмаш» у 2-х примірниках. Оригінал податкової накладної віддається покупцю, копія залишається у продавця товарів. Податкова накладна є звітним податковим, одночасно розрахунковим документом. Випишується на кожну повну або часткову поставку товарів. Підприємство зберігає податкові накладні протягом строку, передбаченого законодавством для зобов'язань зі сплати податків.

Усі складені примірники підписуються генеральним директором, уповноваженим платником податку та скріплюється печаткою Товариства.

Податкова накладна видається в разі продажу товарів покупцю на вимогу. У будь-якому випадку видається товарний чек, інший розрахунковий або платіжний документ, що підтверджує передачу товарів, або прийняття платежу із зазначеними сумою податку.

Податкова накладна не виписується, якщо обсяг разового продажу товарів не більший 20 гривень. У всіх випадках, надання послуг, включаючи продаж за готівку, за бартерним обміном, в обов'язковому порядку складаються рахунки-фактури, накладні реєстри, в яких сума податку зазначається окремим рядком і обов'язково вказуються: дата складання, назви і адреси постачальника і покупця. Кількість, ціна і сума ПДВ повинні вказуватися по кожній позиції окремо.

У розрахункових (платіжних) документах за реалізовані товари (роботи, послуги) сума податку зазначається окремим рядком, а при звільненні їх від податку у зазначених документах робиться позначка «Без ПДВ».

Для обліку податку на прибуток підприємства первинними є ті документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій. Наприклад: прибутковий і видатковий касові ордери, розрахунково-платіжна відомість, розрахункова відомість. Книга обліку придбання товарів, книга обліку продажу товарів Товариством не застосовуються.

На рахунку 65 ведеться облік розрахунків Єдиного соціального внеску за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, страхуванням майна та за іншими розрахунками за страхуванням. За кредитом рахунку 65 "Розрахунки за страхуванням" відображаються нараховані зобов'язання за страхуванням, а також одержані від органів страхування кошти, за дебетом - погашення заборгованості та витрачання коштів страхування на підприємстві.

До рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» у ТДВ «Первомайськдизельмаш» відкриті такі субрахунки:

651 "За пенсійним забезпеченням (ЄСВ)";

654 "За індивідуальним страхуванням";

655 "За страхуванням майна".

Для обліку Єдиного соціального внеску за зборами на обов'язкове соціальне страхування, на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття та збору на обов'язкове державне пенсійне страхування використовуються такі первинні документи: особовий рахунок, наказ про надання матеріальної допомоги чи відпустки, табель обліку використання робочого часу, відомість про спискову чисельність працюючих, розрахунково-платіжна відомість.

Аналітичний облік ведеться за кожним видом зборів і відрахувань, по страхувальниках та окремих договорах страхування.

Кредиторську заборгованість ТДВ «Первомайськдизельмаш» також має перед своїми працівниками. Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці відображаються на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» ведеться узагальнення інформації про розрахунки по виплатах працівникам, що ставляться як до облікового, так і до необлікового складу підприємства, – по оплаті праці (по всіх видах заробітної плати, премій, допомог і т.п.), за не отримані у встановлений строк з каси підприємства суми по виплатах працівникам, по інших поточних виплатах.

Рахунок 66 «Розрахунки по виплатах працівникам» у ТДВ «Первомайськдизельмаш» має наступні субрахунки: 661 «Розрахунки по заробітній платі»; 662 «Розрахунки з депонентами»; 663 «Розрахунки по інших виплатах».

По кредиту рахунку 66 «Розрахунки по виплатах працівникам» відображаються нарахована працівникам підприємства основна й додаткова заробітна плата, премії, допомога з тимчасової непрацездатності, інші підлягаючому нарахуванню працівникам виплати, по дебету – виплата основної й додаткової заробітної плати, премій, допомоги з тимчасової непрацездатності й т.п.; вартість отриманих матеріалів, продукції й товарів у

рахунок заробітної плати (погашення заборгованості перед працівниками по інших виплатах); утримання податку з доходів фізичних осіб, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, платежів по виконавчих документах й інші утримання з виплат працівникам.

Заборгованість підприємства по виплатах працівникам у випадку одержання підприємством готівки для виплати через касу підприємства й неотримання її працівниками у встановлений строк відображається по дебету субрахунків 661 «Розрахунки по заробітній платі» й 663 «Розрахунки по інших виплатах» і кредиту субрахунку 662 «Розрахунки з депонентами».

На субрахунку 663 «Розрахунки по інших виплатах» ведеться облік розрахунків по виплатах, що не відносяться до фонду оплати праці, зокрема допомога із часткового безробіття, допомога з тимчасової непрацездатності.

Розрахунки з учасниками та засновниками підприємства, що пов'язані з розподілом прибутку (дивідендів) обліковують на рахунку 67 "Розрахунки з учасниками". За кредитом рахунку 67 відображається збільшення заборгованості підприємства перед засновниками та учасниками товариства, а за дебетом - її зменшення (погашення). Рахунок 67 «Розрахунки з учасниками» у ТДВ «Первомайськдизельмаш» має два субрахунки:

671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»;

672 «Розрахунки за іншими виплатами».

Нараховують дивіденди один раз на рік, а виплачуються при наявності коштів за рішенням загальних зборів учасників.

На субрахунку 672 ведеться облік інших виплат, нарахованих засновникам та учасникам за користування майном, зокрема земельним і майновим паєм, а також виплат у зв'язку з одержанням належної вибулому учаснику (засновнику) частини активів підприємства. Зменшення статутного капіталу засновників відображають за дебетом рахунків 40 "Зареєстрований (пайовий) капітал" і за кредитом субрахунку 672 "Розрахунки за іншими

виплатами". Видача активів у рахунок погашення заборгованості перед учасниками відноситься в дебет субрахунку 672.

Для обліку розрахунків з учасниками використовується журнал № 3 та відомості до нього. Аналітичний облік за рахунком 67 ведуть щодо учасників та засновників, з якими здійснюються розрахунки.

Розрахунки за іншими операціями обліковуються на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями», який у ТДВ «Первомайськдизельмаш» має шість субрахунків;

680 «Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу»

681 «Розрахунки за авансами одержаними»;

682 «Внутрішні розрахунки»;

683 «Внутрішньогосподарські розрахунки»;

684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»;

685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

На субрахунку 680 ведеться облік визнаних відповідно до П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримвані для продажу та припинена діяльність» зобов'язань, прямо пов'язаних з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу.

На субрахунку 681 обліковують розрахунки за одержаними авансами під поставку матеріальних цінностей. Одержання авансу; дебет рахунків 30 «Готівка» або 31 «Рахунки в банках» і кредит субрахунку 681. Зарахування авансу: дебет субрахунку 681 і кредит рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

На субрахунку 682 обліковують всі види поточних розрахунків з дочірніми підприємствами. За кредитом субрахунку 682 відображається заборгованість материнського підприємства перед дочірніми підприємствами за одержані від них активи, виконані роботи, надані послуги. За дебетом субрахунку 682 - перерахування грошових коштів, передача активів, виконання робіт, надання послуг дочірнім підприємствам.

На субрахунку 683 ведеться облік внутрішньогосподарських розрахунків з виробничими одиницями і господарствами, виділеними на окремий баланс, за взаємним відпуском матеріальних цінностей, реалізацією продукції, виплатою заробітної плати та за іншими видами розрахунків.

При внутрішньогосподарських розрахунках переміщення ресурсів між підрозділами ТДВ «Первомайськдизельмаш» оформляють через активно-пасивний субрахунок 683. У разі передачі товарно-матеріальних цінностей дебетують субрахунок 683 і кредитують рахунки 10,11, 12, 16, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28; у разі отримання товарно-матеріальних цінностей дебетують рахунки 10, 20, 21, 22, 26, 27, 28 і кредитують рахунок 683.

На субрахунку 684 ведеться облік нарахованих відсотків за використанням коштів або товарів, отриманих у кредит; використання майна, отриманого в користування; за іншими операціями. При цьому складаються такі проводки - нараховано відсотки за отриманий кредит: дебет субрахунку 951 «Відсотки за кредит» і кредит субрахунку 684. Сплата нарахованих відсотків за кредит: дебет субрахунку 684 і кредит рахунку 31 "Рахунки в банках".

На субрахунку 685 ведеться облік розрахунків з різними організаціями за операціями некомерційного характеру (навчальними та науково-дослідними закладами тощо); з наймачами квартир і особами, які проживають у гуртожитках підприємства, організації; з орендарями нежитлових приміщень житлово-комунального господарства; з батьками дітей за відвідування дитячих закладів; за іншими операціями. Нарахування боргу записують в дебет субрахунку 685, а його погашення - в кредит субрахунку 685.

Синтетичний облік розрахунків за іншими операціями здійснюється в журналі №3, аналітичний – окремо за підприємствами, організаціями, установами та фізичними особами, з якими здійснюються розрахунки.

Кредитами банків, в періоді що аналізується, підприємство не користувалось. Довгострокові зобов'язання, цільве фінансування та забезпечення, відповідно до фінансової звітності у підприємства відсутні.

3.2 Організація економічного аналізу розрахункових операцій

У ТДВ «Первомайськдизельмаш» аналіз розрахункових операцій починається з аналізу правильності оплати за відвантажені матеріальні цінності, а також перевірки повноти списання відвантажених цінностей.

Під час аналізу встановлюється, чи правильно відображені за статтями балансу відповідні залишки заборгованості. Для цього порівнюють залишки за кожним видом розрахунків на одну і ту саму дату за даними аналітичного обліку із залишками за синтетичним рахунком 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", Головною книгою і балансом. За наявності розходжень слід перевірити реальність і документальну обґрунтованість заборгованості за кожним покупцем чи замовником. Такі розходження - наслідок занедбаності обліку розрахункових операцій або результат зловживань. Кожна сума дебіторської заборгованості на окремих рахунках розглядається з погляду виникнення боргу, причини і давності створення заборгованості, реальності її одержання.

Аналіз розрахунків проводиться в декілька етапів. На першому необхідно встановити, чи не є відображена в балансі заборгованість простроченою, на другому етапі розглядається дебіторська і кредиторська заборгованість, щодо якої минув термін позову, списання заборгованості та правильність ведення обліку.

Спочатку перевіряють дані активу балансу за відповідними рахунками. Ці дані за рахунками 16, 36, 37, 38, 63 та ін. порівнюють з даними журналів та відомостей на певну дату (1-ше число місяця). Після цього вивчають договори на поставку продукції, передбачену форму розрахунків,

застосування попередньої оплати покупця продукції, зокрема плановими платежами, розрахунковими чеками, векселями, акредитивами, дорученнями, установлює, з чієї ініціативи обрана не вигідна для підприємства форма розрахунків і які заходи вживаються щодо поліпшення системи розрахунків.

Перевіряється заборгованість у розрізі окремих покупців, замовників і дат виникнення заборгованості, термін утворення якої більше року. Така заборгованість (за наявності виправдовувальних документів) може бути віднесена до позареалізаційних витрат і списана на збитки як дебіторська заборгованість, за якою минув строк позовної давності, або за іншими боргами, нереальними до стягнення за рішенням інвентаризаційної комісії. Необхідно вивчити аналітичні рахунки за кожним дебітором і встановити, чи немає знеособлених аналітичних рахунків. Важливим є вивчення показників якості та ліквідності дебіторської заборгованості.

Реальність балансу може бути забезпечена тільки в результаті ретельної перевірки (інвентаризації) всіх його статей. Тому починають перевірку стану розрахунків з аналізу матеріалів інвентаризації розрахунків. Інвентаризація розрахунків полягає у виявленні фактичних залишків сум на рахунках. В акті результатів інвентаризації розрахунків вказують назви проінвентаризованих рахунків, записують суми. За названими видами заборгованості до акта інвентаризації розрахунків прикладається довідка із зазначенням суми заборгованості, за що та числиться, з якого часу і на підставі яких документів.

Таким чином, аналіз матеріалів інвентаризації розрахунків дає можливість аудитору зосередити увагу на більш ретельній перевірці розрахунків, за якими встановлено різні розходження.

Під час аналізу розрахунків із постачальниками встановлюють наявність договорів поставки товарів, перевіряють доцільність придбання, дотримання встановлених договором розрахунків. Щоб встановити повноту оприбуткування матеріальних цінностей, зіставляють дані про їх кількість і вартість за платіжними документами (платіжним дорученням і вимогами-

дорученнями) з даними документів на їх оприбуткування (рахунків, рахунків-фактур, товарно-транспортних накладних) і показниками аналітичного обліку розрахунків з постачальниками (реєстрів операцій за рахунками з постачальниками), книгами, картками складського обліку, звітами руху товарів. Звертається увага на правильність застосування постачальниками цін, тарифів за послуги. Подібні факти виявляють зіставленням цін, вказаних у рахунках постачальників, з цінами, вказаними в договорах.

Аналіз на підприємстві здійснюється окремо за кожним постачальником за кожним документом (рахунком) на сплату. Перевіряють правильність і своєчасність виконання договірних зобов'язань постачальниками і підрядниками за виконані роботи чи надані послуги. Починають з аналізу результатів інвентаризації кредиторської заборгованості за відповідними звітними періодами. Дані інвентаризації звіряють із сумами, відображеними у Головній книзі та балансі за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». Звіряння підлягають залишки кредиторської заборгованості на початок звітного періоду, відображені в регістрах бухгалтерського обліку, із залишками в попередньому звітному періоді, й уточнюється реальність кредиторської заборгованості.

Аналіз матеріалів інвентаризації розрахунків дає змогу зосередити увагу на сумнівних розрахунках, перевірити обґрунтованість створення резерву за сумнівними боргами і законність їх списання з балансу. Доцільно відбирати рахунки, за якими проводилися «сторнувальні» записи, записи щодо перерахування сум з одного рахунка на інший, а також ті, де складались бухгалтерські проводки на підставі довідок.

Кожна сума кредиторської заборгованості на окремих рахунках розглядається з погляду виникнення боргу, причини і давності створення заборгованості, реальності її одержання. Заборгованість, не сплачена в установленний строк, - це заборгованість зі строком сплати, що минув, яка має

бути погашена. Тому з'ясовують причини її непогашення у визначені терміни.

Під час перевірки розрахунків з підрядниками встановлюють:

- чи включено об'єкти, що будуються, до титульного списку;
- чи забезпечені вони відповідними джерелами фінансування;
- чи є проектно-кошторисна документація на будівельні об'єкти;
- чи укладені договори з підрядниками і які умови розрахунків (за об'єкт у цілому чи за етапи робіт);
- правильність застосування цін, розцінок, чи немає дописок обсягів виконаних робіт;
- достовірність поданих до оплати рахунків із доданими до них актами про виконані роботи.

Якщо виявлено факти завищення обсягів виконаних робіт, неправильного застосування цін, включення в рахунки витрат, непередбачених кошторисом, проводять контрольний обмір виконаних обсягів будівельно-монтажних робіт.

Таким чином, наявність кредиторської заборгованості свідчить про його неплатоспроможність, підриває авторитет Товариства перед покупцями і замовниками і загалом негативно впливає на ділову репутацію ТДВ «Первомайськдизельмаш».

В результаті дослідження бухгалтерського обліку та економічного аналізу розрахунків у ТДВ «Первомайськдизельмаш» були виявлені наступні недоліки:

1. Порушення у документуванні розрахункових операцій: були виявлені виправлення у платіжній вимозі і платіжній вимозі-доручення; у розрахунковій квитанції. Окрім того не всі реквізити документів заповнюються (дата, загальна вартість товару).

2. На підприємстві відсутній графік документообігу, що спричиняє затримку в обробці облікової інформації та іноді призводить до затримки в складанні квартальної звітності.

3. У наказі про облікову політику не знайшли відображення питання обліку довгострокових зобов'язань та інвентаризації зобов'язань.

4. Економічний аналіз розрахунків з постачальниками і підрядниками на підприємстві проводиться не в повній мірі, так як не проводиться аналіз за розрахунками по претензіям, за розрахунками за відшкодуванням завданих збитків, не проводяться взаємні звірки розрахунків.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ У ТДВ «ПЕРВОМАЙСЬКДИЗЕЛЬМАШ»

4.1 Аналіз небезпечних та шкідливих факторів

Соціальне значення охорони праці полягає в сприянні зростанню ефективності виробництва шляхом безперервного удосконалення і поліпшення умов праці, підвищення його безпеки, зниження виробничого травматизму і профзахворювань. Соціальне значення охорони праці проявляється в зростанні якості і продуктивності праці, збереженні трудових ресурсів і підвищенні сукупного національного продукту.

Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини під час праці. Основною задачею охорони праці є зведення до мінімальної ймовірності ураження або захворювання працюючого з одночасним забезпеченням комфорту при максимальній продуктивності праці.

Зниження цілодобових витрат робочого часу через ліквідацію часткової непрацездатності в результаті виробничого травматизму, професійного і загального захворювання дозволяє підвищити продуктивність праці. Збереження трудових ресурсів і підвищення професійної активності працюючих відбувається за рахунок покращення стану здоров'я і підвищення середньої тривалості життя в результаті покращення умов праці, що супроводжується високою трудовою активністю і підвищенням виробничого стажу. Підвищується професійний рівень за рахунок зростання кваліфікації і майстерності.

Забезпечення відповідних умов праці дає можливість використання великого практичного досвіду і професійних знань пенсіонерів по віку та інвалідів, що також сприяє збереженню трудових ресурсів. Підвищення

сукупного національного продукту відбувається за рахунок покращення вище перелічених показників та їх складових компонентів.

Економічне значення охорони праці визначається ефективністю заходів до покращення умов праці і підвищення безпеки праці, що є економічним вираженням соціального стану охорони праці. Тобто економічне значення охорони праці оцінюється результатами, які отримують при зміні соціальних показників за рахунок впровадження заходів до покращення умов праці: підвищення продуктивності праці; зниження непродуктивних витрат часу і підвищення фонду робочого часу; економія витрат на пільги і компенсації за роботу в несприятливих умовах, зниження витрат через плинність кадрів та умови праці.

Підвищення продуктивності праці може досягатися за рахунок збільшення працездатності в покращених умовах на робочому місці. Підвищення фонду робочого часу і ефективність використання обладнання досягаються в результаті зниження простою під час зміни через погіршення самопочуття, несприятливі умови праці та мікротравми. При комплексній дії на людину кількох шкідливих виробничих факторів простої на робочому місці можуть досягати 20...40% робочого часу за зміну. При нормалізації психологічного клімату в цеху поліпшуються умови праці, підвищується налагодженість в роботі. Зниження непродуктивних витрат часу і праці складаються в результаті несприятливих умов праці, обумовлених незадовільною організацією робочих місць без урахування ергонометричних вимог. Необхідність виконання зайвих рухів, фізичних зусиль, нервово-психологічних навантажень, незручні пози внаслідок невдалого розташування органів управління обладнання, невдале конструктивне оформлення робочих місць, а також оформлення зайвої інформації сприяє непродуктивному використанню праці та часу, підвищує трудомісткість робіт.

Підвищення фонду робочого часу досягається за рахунок скорочення цілодобових витрат внаслідок виробничої травми або неявки на роботу. Умови праці суттєво впливають не тільки на професійні захворювання, а й на

виникнення і тривалість загальних захворювань. Відомо, що 25..30% загальних захворювань на виробництві пов'язано з несприятливими умовами праці. Так, підвищення понад норму температури повітря у робочій зоні виробничих приміщень на 1 °С супроводжується збільшенням витрат робочого часу, пов'язаних з серцево-судинними захворюваннями в середньому на 4,1 робочих дня в розрахунку на 100 працюючих, а надмірні рівні шуму на робочих місцях на 10...20 дБ підвищують тривалість часткової непрацездатності в середньому на 2,7 робочих дня на 100 працюючих. Економія витрат на пільги та компенсації у несприятливих умовах праці пов'язані з відповідними санітарно-гігієнічними вимогами на робочих місцях підприємства. Дотримання таких вимог дає можливість повністю або частково відмінити такі пільги, як скорочений робочий час і додаткова відпустка, підвищення тарифної ставки і пільгової пенсії, лікувально-профілактичне харчування і безкоштовна видача молока. Всі ці пільги пов'язані із значними трудовими витратами і супроводжуються виплатами додаткових грошових коштів за фактично не відпрацьований час.

Плинність робочих кадрів наносить великі збитки підприємству, тому що деякий час, перед звільненням, робітники працюють з низькою продуктивністю, а робітники, які приходять на їх місце, потребують додаткового виробничого навчання. Все це супроводжується значними додатковими витратами грошових коштів. В цілому на Україні у господарствах плинність кадрів наносить значних економічних збитків, тому що кожний хто звільняється, при переході з одного підприємства на інше не працює кілька місяців.

Небезпечні та шкідливі виробничі фактори, що існують на підприємствах, за природою дії поділяються на групи: фізичні, хімічні, біологічні і психофізіологічні.

До групи фізичних факторів відносяться: рухомі машини та механізми; незахищені рухомі елементи виробничого обладнання, пересувні вироби, заготовки, матеріали; підвищена запиленість та загазованість повітря робочої

зони; підвищена або знижена температура поверхонь обладнання, матеріалів; підвищена або знижена температура повітря робочої зони; підвищений рівень шуму, вібрації, інфразвукових коливань, ультразвуку; підвищений або знижений барометричний тиск в робочій зоні та його різка зміна; підвищена або знижена вологість повітря, його рухомість, іонізація повітря; підвищений рівень іонізуючих випромінювань в робочій зоні; небезпечний рівень напруги в електричному ланцюгу, замикання якого може відбутися через тіло людини; підвищений рівень статичної електрики, електромагнітних випромінювань; підвищена напруженість електричного і магнітного поля: відсутність або недостача природного світла: недостатня, освітленість робочої зони; підвищена яскравість світла, занижена контрастність, пряма та віддзеркалена блискіть; підвищена пульсація світлового потоку, підвищений рівень ультрафіолетової та інфрачервоної радіації.

До групи хімічних факторів відносяться такі підгрупи:

а) за характером дії на організм людини - загально-токсичні, діючі на, центральну нервову систему, кров та кровотворні органи (сірководень, ароматичні вуглеводи, оксид вуглецю, бензол, наркотики, спирти, кофеїн).

Подразнюючі, тобто діючі на слизову оболонку очей, носа, верхні дихальні шляхи та легені, шкіряний покрив (пари лугів та кислот, оксиди азоту, аміак, сірчаний ангідрид та ін.); сенсibiliзуючі речовини, які після відносно нетривалої дії на організм викликають підвищену чутливість до них, - наступна дія незначної кількості цієї речовини призводить до швидкого розвитку реакції, що спричиняє шкірні захворювання, астматичні явища, захворювання крові (ртуть, альдегіди, ароматичні нітро-, нітрозо- та аміноз'єднання), канцерогенні, які викликають утворення злоякісних ракових пухлин, - це широко застосовувані в гумовій промисловості продукти перегонки нафти, сажа, дьоготь, кам'яновугільна смола та інші; мутагенні, які викликають порушення генетичної клітини, що позначається на його потомстві (сполука ртуті та свинцю, оксид етилену);

б) за шляхом проникнення в організм людини - дихальні шляхи, шлунково-кишковий тракт, через шкіряний покрив.

До групи біологічних небезпечних та шкідливих виробничих факторів відносяться об'єкти, дія яких на працюючих викликає захворювання, - мікроорганізми (бактерії, віруси), спірохети (тваринні та рослинні).

Група психофізіологічних небезпечних та шкідливих виробничих факторів за характером дії ділиться на фізичні (статичні, динамічні, гіподинамічні) і нервово-психічні перевантаження, які виникають від розумової перенапруги, монотонності праці та емоційних факторів.

Мікроклімат. Людина під час праці витрачає енергію, яку накопичив її організм за рахунок харчування. Інтенсивність витрат енергії залежить від характеру та інтенсивності праці, а також від параметрів оточуючого середовища і, у першу чергу, від стану повітря в приміщенні. Стан повітря у приміщенні називають мікрокліматом приміщення, або метеорологічними умовами. Мікроклімат, або метеорологічні умови приміщень, визначаються такими параметрами: температура повітря в приміщенні. °С; відносною вологістю повітря, %; рухливістю повітря, м/с; тепловим випромінюванням, Вт/м². Всі ці параметри поодино, а також у комплексі впливають на фізіологічну функцію організму - його терморегуляцію і визначають самопочуття. Температура людського тіла повинна залишатися постійною у межах 36... 37°С незалежно від умов праці. Тому при зміні зовнішніх умов середовища терморегуляція в організмі людини відбувається за рахунок посилення або послаблення фізіологічних процесів, що обумовлюють теплоутворення в організмі, а також впливають на тепловіддачу тіла людини в оточуюче середовище. Тепло відводиться від тіла людини випромінюванням, конвекцією та випаровуванням вологи. При температурі повітря нижчій за температуру шкіри людини витрати тепла організмом відбуваються, переважно, за рахунок конвекційного і радіаційного переносу тепла. Якщо температура поверхні тіла дорівнює температурі оточуючого повітря або вища

за неї, то тепловитрати тіла відбуваються лише за рахунок випаровування волога.

Вологість повітря впливає на теплообмін, переважно на віддачу тепла випаровуванням. Середній рівень відносної вологості 40...60% відповідає умовам метеорологічного комфорту при спокою або при дуже легкій фізичній праці. На конвективний теплоперенос впливає різниця температур між шкірою людини і оточуючим людину повітрям, а також стан шкіри та швидкість переміщення повітря вздовж поверхні шкіри, тобто рухливість повітря. З деякими припущеннями можна говорити, що радіаційний тепловий потік відводить тепло від тіла людини, якщо температура шкіри людини вища за температуру стін приміщення, де працює людина, і нагріває тіло людини, якщо температура цих поверхонь вища за температуру шкіри людини.

Променева енергія не поглинається оточуючим повітрям, а перетворюється в теплову енергію в поверхневих шарах опроміненого тіла. Потік теплових випромінювань складається, головним чином, із інфрачервоних променів. Передача тепла тепловою радіацією (тепловипромінюванням) залежить від температури поверхні та ступеня її чорноти: темні шорсткі поверхні випромінюють тепла більше, ніж гладкі блискучі. Передача теплоти випромінюванням не залежить від температури повітря.

Нормальне теплове самопочуття виникає за умови, що тепловиділеність повністю сприймається оточуючим середовищем, тобто має місце тепловий баланс. Здатність організму людини змінювати температуру шкіри, а також зволожуватися за рахунок дії потових залоз забезпечує регулювання теплообміну між тілом людини і оточуючим середовищем. Ця здатність організму і є терморегуляцією. При температурі повітря більше 30°C порушується терморегуляція організму, що може привести до його перегріву. Підвищується температура тіла, настає слабкість, головний біль, шум в голові.

Робота при високій температурі повітря і вологості 80...90%, призводить, до зниження працездатності на 60% - 5 годин безперервної праці. При низьких

температурах повітря може статися місцеве або загальне охолодження організму, що веде до захворювання. Переохолодження супроводжується зниженням працездатності. Зниження відносної вологості до 25% і нижче погіршує захисні функції верхніх дихальних шляхів.

Впливає на людину також рухливість повітря. Людина відчуває дію повітря вже при швидкості руху 0,1 м/с. Переміщуючись уздовж шкіри людини, повітря здуває насичений водяною парою і перегрітий шар повітря, що обволікає людину, і тим самим сприяє покращенню самопочуття. При великих швидкостях повітря і низькій його температурі зростають втрати тепла конвекцією, що сприяє переохолодженню організму людини.

Електричний струм. Дія електричного струму на людину має різносторонній характер. Електричний струм справляє термічну, електролітичну, біологічну та механічну дії. Термічна дія проявляється у вигляді опіків тіла, нагріванні до високої температури органів, котрі знаходяться на шляху струму. При цьому виникають суттєві функціональні розлади. Електролітична дія струму полягає в розшаруванні органічної рідини (крові, плазми), у зміні її фізикохімічного складу. Механічна дія струму — це розшарування, розриви тканин організму внаслідок електродинамічного ефекту і миттєвого вибухоподібного утворення пари від перегрітої струмом тканинної рідини та крові. Біологічна дія струму полягає в подразненні та збудженні живих тканин організму, а також супроводжується порушенням внутрішніх біоелектричних процесів. Ці дії електричного струму призводять до двох видів електротравм — місцевих та загальних. Загальні електротравми (електричний удар) викликають збудження різних груп м'язів тіла людини. За несприятливих умов може статися клінічна смерть. Місцеві електротравми - це опіки, металізація шкіри, електричні знаки, механічні пошкодження та електрофтальмія.

Недостатнє освітлення. Серед чинників зовнішнього середовища, що впливають на організм людини в процесі праці, світлу відводиться одне із чільних місць. Адже відомо, що майже 90% всієї інформації про довкілля

людина отримує через органи зору. Вплив світла на життєдіяльність людини вивчений досить добре. Воно впливає не лише на функцію зору, а й на діяльність організму в цілому: посилюється обмін речовин, збільшується поглинання кисню і виділення вуглекислого газу. Відомий сприятливий вплив природного освітлення на скелетну мускулатуру. Недостатня або надмірна освітленість, нерівномірність освітлення в полі зору втомлює очі, призводить до зниження активності праці; при цьому зростає потенційна небезпека помилкових дій і нещасних випадків. Надмірна яскравість джерел світла може спричинити головний біль, різь в очах, розлад гостроти зору, світлові відблиски — тимчасове засліплення.

Освітлення виробничих приміщень характеризується кількісними та якісними показниками. До основних кількісних показників, відносяться: світловий потік, сила світла, яскравість і освітленість. До основних якісних показників здорових умов роботи можна віднести: фон, контраст між об'єктом і фоном, видимість.

4.2 Розрахунок системи штучного освітлення в приміщенні бухгалтерії

Організація раціонального освітлення робочих місць є одним з найважливіших питань охорони праці. При незадовільному освітленні різко знижується продуктивність праці, можливі нещасні випадки, проявлення короткозорості, швидка втомленість.

В залежності від джерела світла освітлення може бути трьох видів: природним, штучним і суміщеним.

Проектування освітлювальної установки в відділі бухгалтерії складається з декількох етапів:

1. Виходячи з того що температура повітря в приміщенні не може бути нижче $+5^{\circ}\text{C}$, а напруга в сіті не падає нижче 90% номінальної, при виборі типу джерела світла треба віддати перевагу люмінесцентним лампам типу ЛБ, зі світловим потоком $\Phi_{\text{л}}=3500\text{лм}$ і потужністю 40 Вт.

2. Вивчаємо систему освітлення – загальна.

3. Обираємо тип світильників - світильники типа ЛДОР з двома люмінесцентними лампами.

4. Визначаємо норму освітленості на робочому місці бухгалтера згідно СНиП П-А.9-7:

- найменший розмір об'єкта розлічення - 1 -5 мм;
- характеристика зорової роботи малої точності;
- розряд здорової роботи - V;
- контраст об'єкту розлічення з фоном – малий;
- характеристика фону - темний;

5. Визначаємо індекс приміщення:

$$i=AB/(H_p \cdot A + B) \quad (4.1)$$

де А - довжина приміщення, А=6м

В - ширина приміщення, В=6м

Н_р - висота світильників над робочою поверхнею, Н_р = 2,5м

$$i=6 \cdot 6/(2,5 \cdot (6+6))= 1,2$$

Приймаємо коефіцієнт запасу k-1,2 і коефіцієнт нерівномірного освітлення z=1,1. Коефіцієнт використання освітлювальної установки при індексі приміщення i=1,2 буде дорівнювати η=45.

6. Визначаємо необхідну кількість світильників для освітлення офісного приміщення:

$$N=E_n \cdot S \cdot z \cdot k / \Phi_{л \cdot п \cdot \eta} \quad (4.2)$$

$$N=(200 \cdot 36 \cdot 1,1 \cdot 1,2)/(3500 \cdot 2 \cdot 0,45)=3,017$$

Відповідно, приймаємо 4 світильники.

Дослідження, проведені в розділі показали, що охорона праці на підприємстві відповідає вимогам, і в цілому знаходиться у задовільному стані.

ВИСНОВКИ

Наразі дуже важливим є стан платіжно-розрахункової дисципліни. Особливо в тій його частині, що стосується функцій, які виконуються бухгалтером щодо обліку зобов'язань. В широкому розумінні зобов'язання виникають як управлінський правовий акт замовлення або державний контракт. У вузькому значенні - виникають із господарського договору, укладеного за простою згодою сторін; з інших підстав, що не суперечать закону; за результатами конкурсу, тендеру, іншого публічного торгу.

Важливість цієї проблеми полягає в тому, що система розрахунків пов'язує підприємство з іншими підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами. В інтересах підприємства підтримувати постійний контроль за обліком зобов'язань. Оскільки безвідповідальність та безконтрольність може призвести до кримінальної та адміністративної відповідальності, що в свою чергу відповідно позначиться на репутації підприємства в колах його партнерів.

Провівши порівняння позицій науковців ми визначили, що протягом XV–XX ст. сформувались два окремі і незалежні одне від одного наукові напрями в історії бухгалтерського обліку: економічний та юридичний. Якщо юридичне трактування зобов'язань зародилось ще в XVIII столітті, то економічне їх розуміння, відноситься до кінця XIX століття і за своєю сутністю не має глибокого «коріння». Першою країною, яка здійснила вагомий внесок до історії права та обліку зобов'язальних відносин стала Італія. Для кожного історичного періоду розвитку обліку існували свої підходи, щодо змістовності та обґрунтованості зобов'язань. Проте всі вони ґрунтувались тією чи іншою мірою на зобов'язальному праві

Зобов'язання пронизували сферу майнових відносин у будь-якому суспільстві й в усі часи і були невід'ємною частиною господарського життя країни. Визначення зобов'язання характеризує його як односторонній

юридичний зв'язок, що виникає між його учасниками, оскільки акцентується увага виключно на праві кредитора одержати виконання та обов'язку боржника задовольнити право кредитора. В той же час така пасивна поведінка кредитора не відповідає дійсній природі зобов'язання, оскільки з метою задоволення та захисту свого права, він наділений ще й можливістю вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Тому в цілях урегульованості бухгалтерського обліку і його обґрунтованості, наразі ми керуємося сучасним бухгалтерським (економічним) визначенням зобов'язання, яке тлумачить П(С)БО11 «Зобов'язання».

Поняття «зобов'язання» в праві та бухгалтерському обліку мають різний зміст, в чому і полягає складність їх трактування. А узагальненої методики аналізу зобов'язань досі не існує, кожен з авторів, що досліджують питання економічного аналізу зобов'язань, радить притримуватися своєї.

ТДВ «Первомайськдизельмаш» має недостатньо стійкий фінансовий стан в очах інвесторів та кредиторів. Так, у звітному році вартість активів Товариства збільшилась на 23,4%, але ліквідність активів не забезпечена. Товариство фінансово стійке, але протягом року відбулось погіршення стану фінансової стійкості. У звітному році підприємство отримало прибуток, та порівняно з попереднім роком його величина зменшилась. Але загалом фінансове становище не є збитковим.

В результаті дослідження бухгалтерського обліку та економічного аналізу розрахунків у ТДВ «Первомайськдизельмаш» були виявлені наступні недоліки:

1. Порушення у документуванні розрахункових операцій: були виявлені виправлення у платіжній вимозі і платіжній вимозі-доручення; у розрахунковій квитанції. Окрім того не всі реквізити документів заповнюються (дата, загальна вартість товару).

2. На підприємстві відсутній графік документообігу, що спричиняє затримку в обробці облікової інформації, що спричиняє затримку в обробці

документів та втрачання ними своєчасності, і як наслідок – юридичної сили та іноді призводить до затримки в складанні квартальної звітності.

3. У наказі про облікову політику не знайшли відображення питання обліку довгострокових зобов'язань та інвентаризації зобов'язань.

4. Економічний аналіз розрахунків з постачальниками і підрядниками на підприємстві проводиться не в повній мірі, так як не проводиться аналіз за розрахунками по претензіям, за розрахунками за відшкодуванням завданих збитків, не проводяться взаємні звірки розрахунків.

Проведене дослідження стану охорони праці у товаристві показало, що система охорони праці на підприємстві працює ефективно, без зауважень та нарікань.

Система управління виробничим обладнанням забезпечує надійне і безпечне його функціонування на всіх режимах роботи, а також у разі зовнішніх впливів. На робочих місцях наявні написи, схеми та інші засоби інформації щодо послідовності керуючих дій. Конструкція і розміщення засобів попередження про небезпечні ситуації забезпечують безпомилкове, достовірне і швидке сприйняття цієї інформації. З метою зменшення матеріальних збитків і моральної шкоди від виробничого травматизму розробляються заходи профілактики, які передбачають конкретні завдання, термін виконання, необхідні ресурси для їх реалізації та способи контролю за їх здійсненням представниками служби охорони праці ТДВ «Первомайськдизельмаш».

Основними напрямками убезпечення праці товариства, на нашу думку, може стати комплексна механізація й автоматизація виробництва, що є передумовою докорінного поліпшення умов праці, зростання продуктивності праці та якості продукції, сприяє ліквідації відмінності між розумовою і фізичною працею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалмасова Н.С. Удосконалення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в Україні на підставі міжнародного досвіду // Н.С. Абалмасова, В.С. Терещенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64247.doc.htm
2. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку: В 2-х частинах. Ч. І: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / 2-е вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2001. - 512 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку. [Навчальний посібник для студентів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит"] / Ф.Ф. Бутинець.- Ч.І. Житомир: ЖІТІ, 1999.–928с.
4. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії / Укладачі: В.С. Іфтемічук, В.А. Григор'єв, М.І. Маниліч, Г.Д. Шутак. За наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемічука. – К.: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
5. Гойло Н.В. Розмежування сутності бухгалтерських категорій «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки» / Н.В.Гойло // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки – 2012. - №2 (60). – С. 25-28.
6. Голов С.Ф. Фінансовий облік: Підручник / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
7. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV із змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/436-15.

8. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. / Під ред. М.В. Кужельного / Н.М. Грабова. – 5-те вид., і доп. і перероб. – К.: А.С.К., 1998. – 223 с.

9. Економічний словник : словарь / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. - К. : Кондор, 2007. - 358 с.

10. Економічний аналіз для промислових підприємств / Під ред. С. І. Шкарабана, М. І. Сопачова. Тернопіль: ТАНГ, 1999. - 367 - 405 с.

11. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. - К.: Вища школа, 1992. - 191 с.

12. Жидецький В. Ц., Джигирей В. С., Мельников О. В. Основи охорони праці - Вид. 2-е, стереотипне. - Львів: Афіша, 2000. - 348 с.

13. Жук В.М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки: Монографія / В.М. Жук. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 454 с.

14. Завгородній В.П., Савченко В.Я. Бухгалтерський облік , контроль і аудит в умовах ринку. Київ: ДІ - КСІ, 2003. - 832 с.

15. Іващенко В. І. Економічний аналіз господарської діяльності: навч. посібник для студентів економічних спеціальностей / В. І. Іващенко. - К.: НІЧЛАВА, 2001. - 204 с.

16. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій, затверджена наказом Міністерства України від 30.11.99р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Карпенко В.В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / В.В. Карпенко, В.І. Успенко. - Харків : Лідер, 2016. – 616 с.

18. Керб Л. П. Основи охорони праці // Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 215с.

19. Кесарчук Г.С. Поточні зобов'язання: економічна суть, класифікація та їх оцінка / Кесарчук Г.С., Мошак І.В. // Науковий вісник

Ужгородського університету. – 2016. - Серія Економіка. Випуск 1(47). Т.2. – С. 401-405.

20. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: навч. Посібник:/ за ред. Проф. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.

21. Кладієв В. Облік зобов'язань: методологічний аспект / В. Кладієв // Наукові записки / Кіровоградський держ. техн. ун-т. Економічні науки. – 2004. – Вип. 5. Ч. 2. – С. 163-169.

22. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства. – К.: 2004, -378с.

23. Михайлишин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти / Н.П. Михайлишин // Економіка: реалії часу. – 2012. - №2(3). – С. 130-135.

24. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.

25. Мушинський В.В. Формування облікової політики щодо виконання та зміни зобов'язань підприємства з урахуванням інтересів користувачів / В.В. Макушинский // Зимові читання, присвячені видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, аналізу і контролю : збірник тез Одинадцятої Всеукраїнської наукової Internet-конференції ЖДТУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/5456/1/76.pdf>

26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс].

27. Омецінська І.Я. Зобов'язання перед постачальниками і підрядниками: сутність, умови визнання та облік / І.Я. Омецінська // Інноваційна економіка /За ред. А.М. Стельмашука. - 2012. – № 11. – С. 264-267.

28. Омецінська І.Я. Інформаційне забезпечення та порядок проведення аналізу зобов'язань / І.Я. Омецінська // Концепція розвитку бухгалтерського

обліку, аналізу та аудиту в Україні. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – С. 276-292.

29. Орлов І. В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теорія і методологія : монографія / І. В. Орлов ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 400 с.

30. Орлов І.В. Генезис поняття «зобов'язання» в юридичному та економічному напрямках бухгалтерського обліку / Орлов І.В. // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. - 2010. - Випуск 1(16). – С. 170-177.

31. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств, організацій та установ, затверджений наказом Міністерством фінансів України №291 від 30.11.1999р. (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

32. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00>.

33. Поддєрьогін А.М. та ін. Фінанси підприємств. 4-е вид., перероб. та доп.– К.: КНЕУ, 2003. – 345 с.

34. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. 3-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 268 с.

35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

36. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік. Хмельницький: ХДУ, 2004. - 275 с.

37. Расенко В.М. Особливості класифікації зобов'язань підприємств / В.М. Расенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. - Випуск 2 (45). – С. 163-170.

38. Ружицький А.В. Правова та економічна сутність поняття зобов'язання підприємства / А. В. Ружицький, Т. В. Томчишена // Економіка і управління. – 2012. - № 2. - С. 85-88.

39. Сафарова А. Шляхи вдосконалення класифікації зобов'язань / Сафарова А. // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С. 317-320.

40. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: [Учебн. пособие для вузов] / Я.В.Соколов – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

41. Сопко В.В., Завгородній В.П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу.: Підручник, - К.: КНЕУ, 2004.

42. Теория бухгалтерского учета: [Учеб. пособие для студентов экон. спец.] / [Валуев Б.И., Лоханова Н.А., Кубик В.Д. и др.; Под ред. Валуева Б.И.]; Одес. гос. экон. ун-т. — Одесса: Принт Мастер, 2004. — 270 с.

43. Теорія бухгалтерського обліку: [Навч. посіб. для студ. экон. спец. вузів] / Дмитрієв І.А., Маліков В.В., Ковальова Т.В., Олейнікова С.Я.; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. — Х., 2004. — 91 с.

44. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підручник / Ткаченко Н. М. – К.: А.С.К., 2010. – 784 с.

45. Травінська С.І. Класифікація поточних зобов'язань в законодавстві та бухгалтерському обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bukuniver.edu.ua/Applications/zbirnik/n6/31_Klas.pdf

46. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. - 2-ге вид., переробл. і допов. - К.: МАУП, 2004. - 328с.

47. Чебанова Н.В., Василенко Ю.А.. Бухгалтерський фінансовий облік: Посібник. – К.: Вид. Центр „Академія”, 2012 – 672 с.

48. Шеверя Я.В. Фінансова звітність у системі інформаційного забезпечення прийняття рішень / Я.В. Шеверя // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук. - ЖДТУ. – Житомир, 2011. – 20 с.

ДОДАТКИ